JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS CHRISTINE STIX-HACKL

26 päivänä syyskuuta 2002 [1]

Sisällys

I Johdanto I-11183

II Vaatimukset ja valitusperusteet I-11184

III Asian tarkastelu I-11187

A Valitusperusteet, jotka koskevat päätöksen muodollisen lainmukaisuuden oikeudellisesti virheellistä arviointia I-11187

1. Menettelyllisten oikeuksien loukkaaminen komission toiminnassa (neljäs valitusperuste) I-11187

a) Oikeus tutustua asiakirjoihin yleisesti I-11192

b) Niiden väitteiden epätäydellinen arviointi, jotka koskevat oikeutta tutustua yleisiin tietoihin I-11193

c) Päätöksentekovalta sen osalta, onko asiakirjoihin tutustuminen tarpeen puolustautumisoikeuksien käyttämiseksi I-11195

d) Komission selvittämisvelvollisuus I-11195

e) Komission menettelyvirheiden mahdollinen korjaantuminen I-11195

2. Komission päätöksenteko (toinen valitusperuste) I-11196

a) Komission päätöksen hyväksytyn version ja tiedoksi annetun version yhtäpitävyys I-11196

b) Komission päätöksen todistusvoimaiseksi saattamisen sääntöjenmukaisuus .. I-11197

B Valitusperusteet, joiden mukaan päätöksen aineellista lainmukaisuutta on arvioitu oikeudellisesti virheellisellä tavalla I-11199

1. EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan tulkinta (kolmas valitusperuste) ... I-11199

2. Ennen 1.7.1988 tapahtuneiden rikkomisten toteaminen päätöksessä (kuudes valitusperuste) I-11204

1 — Alkuperäinen kieli: saksa.

C Valitusperuste, jonka mukaan sakkoa on perusteltu puutteellisesti (viides valitusperuste) I-11207

D Valitusperuste, jonka mukaan ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehtyä yleissopimusta on loukattu (ensimmäinen valitusperuste) I-11209

1. Oikeudenmukainen oikeudenkäynti (asianosaisten menettelyllinen yhdenvertaisuus, todistajien kuulustelu) I-11214

2. Oikeudenkäynnin kesto I-11218

IV Ratkaisuehdotus I-11219

I Johdanto

1. Nyt käsiteltävänä oleva valitus koskee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-151/94 [2] 11.3.1999 antamaa tuomiota (jäljempänä valituksenalainen tuomio).

2. Sen osalta, miten terästeollisuuden ja komission suhteet kehittyivät 1970-luvulta 1990-luvulle, ja erityisesti siltä osin kuin on kysymys alan ilmeistä kriisitilaa koskevista toimenpiteistä ja terästeollisuusyritysten eräiden tuotteiden valvontajärjestelmän käyttöönotosta 19 päivänä heinäkuuta 1988 tehdystä komission päätöksestä 2448/88/EHTY [3] (jäljempänä päätös N:o 2448/88), viittaan valituksenalaiseen tuomioon. Päätökseen N:o 2448/88 perustuvan valvontajärjestelmän soveltaminen päättyi 30.6.1990, ja se korvattiin yrityskohtaisella ja vapaaehtoisella tietojenantojärjestelmällä. [4]

3. Komissio kohdisti eurooppalaisten teräspalkintuottajien välisiä sopimuksia ja yhdenmukaistettuja menettelytapoja koskevan, EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan soveltamisesta 16 päivänä helmikuuta 1994 tehdyn komission päätöksen 94/215/EHTY [5] (jäljempänä päätös) 17 eurooppalaiseen terästeollisuusyritykseen ja yhteen niiden toimialajärjestöön. Komission mukaan ne, joille päätös oli osoitettu, olivat rikkoneet Euroopan hiili- ja teräsyhteisön kilpailuoikeutta, koska ne olivat kilpailua rajoittavalla tavalla ottaneet käyttöön tietojenvaihtojärjestelmiä, vahvistaneet hintoja ja jakaneet markkinoita. Komissio määräsi 14 yritykselle sakkoja. British Steel plc:lle, joka on 8.10.1999 rekisteröity nimellä British Steel Ltd ja 17.4.2000 nimellä Corus UK Ltd (jäljempänä valittaja), komissio määräsi 32 000 000 ecun suuruisen sakon.

4. Useat asianomaisista yrityksistä, muun muassa valittaja, sekä toimialajärjestö nostivat päätöksestä kanteen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin alensi valit-

2 — British Steel v. komissio (Kok. 1999, s. II-629).

3 — EYVL L 212, s. 1.

4 — Ks. asia T-141/94, Thyssen v. komissio, tuomio 11.3.1999 (Kok. 1999, s. II-347, 33 kohta).

5 — EYVL L 116, s. 1.

tajan sakon 20 000 000 euroon ja hylkäsi kanteen muilta osin.

5. Valittaja on yhteisöjen tuomioistuimeen 25.5.1999 toimittamallaan valituskirjelmällä hakenut muutosta tähän tuomioon.

II Vaatimukset ja valitusperusteet

6. Valittaja vaatii, että yhteisöjen tuomioistuin

1) kumoaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-151/94, British Steel plc vastaan Euroopan yhteisöjen komissio, 11.3.1999 antaman tuomion

2) jos asia on ratkaisukelpoinen, kumoaa eurooppalaisten teräspalkintuottajien välisiä (väitettyjä) sopimuksia ja yhdenmukaistettuja menettelytapoja koskevan, EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan soveltamisesta 16 päivänä helmikuuta 1994 tehdyn komission päätöksen 94/215/EHTY

3) toissijaisesti alentaa valittajalle komission päätöksen 94/215/EHTY 4 artiklassa määrättyä ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen vahvistamaa sakkoa tai kumoaa sen

4) velvoittaa komission suorittamaan edellä olevien 2 tai 3 kohdan perusteella takaisin maksettavalle sakolle tai sen osalle yhteisöjen tuomioistuimen oikeudenmukaiseksi katsoman korkokannan mukaista korkoa 2.6.1994 alkaen, jolloin valittaja maksoi sakon, siihen asti, kun komissio maksaa sen takaisin

5) velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Komissio vaatii, että yhteisöjen tuomioistuin

1) hylkää valituksen

2) velvoittaa valittajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

7. Valittaja vetoaa valituksessaan seuraaviin *valitusperusteisiin*:

Ensimmäinen valitusperuste

"Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt oikeudellisen virheen, koska se

on Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan vastaisesti evännyt British Steeliltä oikeuden oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kohtuullisessa ajassa."

Toinen valitusperuste

"Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt oikeudellisen virheen katsoessaan, että päätös oli tehty ja saatettu todistusvoimaiseksi sovellettavien sääntöjen ja menettelyjen mukaisesti."

Kolmas valitusperuste

"Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt oikeudellisen virheen, koska se on huolimatta omista toteamuksistaan, jotka koskevat komission valvontajärjestelmän yhteydessä yritysten välillä harjoitetun yhteydenpidon luonnetta ja tarkoitusta, ja EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdan tarkoituksen vastaisesti katsonut, että menettelyt olivat tässä määräyksessä kiellettyjä sopimuksia tai yhdenmukaistettuja menettelytapoja."

Neljäs valitusperuste

"Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt oikeudellisen virheen, kun se on puolustautumisoikeuksia loukaten katsonut, että komissio oli hallinnollisessa menettelyssä antanut valittajalle riittävästi tietoja omasta osuudestaan ja tutkinut omaa osuuttaan asianmukaisesti."

Viides valitusperuste

"Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt oikeudellisen virheen katsoessaan, että päätöksessä on asianmukaisesti perusteltu valittajalle määrättyä sakkoa."

Kuudes valitusperuste

"Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt oikeudellisen virheen jättäessään perustamissopimuksen 33 artiklan vastaisesti päätöksen kumoamatta siltä osin kuin siinä on katsottu, että valittaja oli rikkonut 65 artiklan 1 kohtaa jo ennen 1.7.1988."

Keskeisiin oikeudellisiin seikkoihin perustuva yhteenveto valitusperusteista ja niiden osista

8. Yksittäisiä valitusperusteita ja niiden osia koskevista toteamuksista ilmenee, että

valittajan mukaan EHTY:n perustamissopimusta on rikottu usealla tavalla. Kun valitusperusteista esitetään keskeisiin oikeudellisiin seikkoihin perustuva yhteenveto, voidaan todeta, että valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisessa tuomiossa rikkonut *yhteisön oikeutta*, koska se on

— tehnyt oikeudellisen virheen katsoessaan, että päätös on *muodollisesti lainmukainen*, vaikka

komissiossa käydyssä menettelyssä on loukattu menettelyllisiä oikeuksia (*neljäs* valitusperuste) ja

päätöstä ei ole tehty sääntöjenmukaisesti (*toinen* valitusperuste)

— tehnyt oikeudellisen virheen katsoessaan, että päätös on *aineellisesti lainmukainen*, vaikka

päätöksessä moitituilla menettelytavoilla ei voinut olla mitään kielteistä vaikutusta EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklassa tarkoitettuun "tavanomaiseen kilpailuun" (*kolmas* valitusperuste),

EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohtaa ei ollut rikottu, sillä tietojenvaihtojärjestelmään osallistumista ei voida pitää erillisenä kilpailusääntöjen rikkomisena (*kolmas* valitusperuste), ja

päätöksen 1 artiklan mukaan 1.7.1988 edeltäneenä aikana on tapahtunut kaksi kilpailusääntöjen rikkomista, joihin valittaja ei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen omien toteamusten mukaan ollut syyllistynyt (*kuudes* valitusperuste)

— tehnyt oikeudellisen virheen arvioidessaan *sakkoja* ja niiden perusteluja (*viides* valitusperuste)

— *ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen 6 artiklan* vastaisesti laiminlyönyt oikeussuojan takaamisen kohtuullisessa ajassa (*ensimmäinen* valitusperuste).

9. Seuraavassa tarkastelussa noudatetaan tämän yhteenvedon järjestystä. Valittajan valitusperusteiden, niiden osien ja niihin sisältyvien väitteiden samoin kuin komission väitteiden osalta noudatetaan näiden yksittäisten kohtien järjestystä.

10. Nyt esillä olevassa asiassa esitetyt valitusperusteet vastaavat sisällöltään osit-

tain asiassa C-194/99 P, Thyssen vastaan komissio [6] esiin tuotuja valitusperusteita tai niiden osia. Esitän tänään ratkaisuehdotuksen myös viimeksi mainitussa asiassa. Siltä osin kuin ratkaisuehdotuksissa esitettävät toteamukset vastaavat toisiaan sisällöltään, tässä ratkaisuehdotuksessa viitataan asian C-194/99 P ratkaisuehdotukseen.

III Asian tarkastelu

A *Valitusperusteet, jotka koskevat päätöksen muodollisen lainmukaisuuden oikeudellisesti virheellistä arviointia*

1. Menettelyllisten oikeuksien loukkaaminen komission toiminnassa (*neljäs* valitusperuste)

Asianosaisten pääasialliset lausumat

11. *Valittajan* mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt oikeudellisen virheen jättäessään huomiotta, että valittajan menettelyllisiä oikeuksia on loukattu siten, että valittaja ei ole saanut täydellisesti tutustua puolustuksensa kannalta tarpeellisiin tietoihin, jotka koskevat pääosasto III:n osuutta ja erityisesti pääosasto III:n tietoisuutta myöhemmin moitituista menettelytavoista ja yhteyttä EHTY:n perustamissopimuksen 47 artiklan ja sitä seuraavien artiklojen mukaisesti toteutettuihin toimenpiteisiin.

12. Valittaja toteaa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen omasta oikeuskäytännöstä [7] ilmenee, että komission on annettava asianomaisille yrityksille oikeus tutustua sen hallussa oleviin tietoihin siinä määrin kuin yritykset tarvitsevat niitä pystyäkseen puolustautumaan komission väitteitä vastaan. Valittajan mukaan asianosaisten menettelyllisen yhdenvertaisuuden periaate edellyttää, että asianomaisilla yrityksillä on lähtökohtaisesti oltava vastaavan tasoiset tiedot kuin komissiolla. Oikeus tutustua komissiolla oleviin tietoihin riippuu näin ollen siitä, minkätyyppisiä väitteitä komissio esittää. Edellä mainitusta oikeuskäytännöstä ilmenee lisäksi, että asianomaisilla yrityksillä ei voi olla todistustaakkaa sen osalta, että tietyt komission asiakirjat voivat sisältää niille edullisia seikkoja, ja että on siten riittävää, että tällaisia asiakirjoja on mahdollisesti olemassa.

13. Sellaisina yleisinä tietoina, joita se olisi tarvinnut puolustautuakseen, valittaja mainitsee useita asiakirjoja, jotka komissio on esittänyt ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyssä oikeudenkäynnissä ja jotka koskevat pääosasto III:n ja asianomaisten yritysten yhteydenpitoa

6 — Tuomio 2.10.2003, Kok. 2003, s. I-10821, s. I-10826.

7 — Asioissa T-30/91, T-31/91 ja T-32/91, Solvay v. komissio, 29.6.1995 annetut tuomiot (Kok. 1995, s. II-1775, II-1821 ja II-1825) sekä asioissa T-36/91 ja T-37/91, ICI v. komissio, samana päivänä annetut tuomiot (Kok. 1995, s. II-1847 ja II-1901).

sekä erään komission työntekijän lausuntoja, joiden otteita valittaja lainaa suullisen käsittelyn englanninkielisestä tallenteesta.

14. Valittaja katsoo, että jos se olisi saanut ajoissa nämä tiedot, joihin se pääsi tutustumaan vasta, kun asiaa käsiteltiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, se olisi pystynyt vaikuttamaan komissiossa käydyn menettelyn kulkuun tavalla, joka olisi saattanut vaikuttaa päätöksen sisältöön erityisesti seuraavien seikkojen osalta:

— tuottajien keskinäisten keskustelujen oikea arviointi

— "tavanomaisen kilpailun" käsitteen merkitys kyseessä olevana aikana

— komission tiedot tuottajien keskinäisistä keskusteluista ja niihin liittyneestä näkemysten ja ennusteiden vaihdosta

— EHTY:n perustamissopimuksen 46 artiklan ja sitä seuraavien artiklojen vaikutus EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan soveltamiseen, sillä myös komission ja asianomaisten yritysten kokoukset, joita pääosasto III oli pitänyt lainmukaisina, saattoivat vaikuttaa tuottajien markkinakäyttäytymiseen

— niiden komission ja pohjoismaisten viranomaisten välisten sopimusjärjestelyjen vaikutus, jotka koskivat Tanskan markkinoilla väitetyksi tapahtunutta hintojen vahvistamista

— moitittujen menettelytapojen tuottamuksellisuus sakon asianmukaisuuden ja määrän osalta.

15. Valittaja huomauttaa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen valituksenalaisen tuomion 96 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa sekä 101 ja 102 kohdassa esittämät toteamukset eivät koske komission keräämiä tietoja yleisesti vaan pelkästään komission sisäistä tutkintaa koskevia asiakirjoja. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole tutkinut, mikä merkitys sillä, ettei näitä asiakirjoja esitetty komissiossa käydyssä menettelyssä, ja niillä komission osuutta koskevilla todistajanlausunnoilla, jotka on esitetty vasta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyssä oikeudenkäynnissä, olisi voinut olla menettelyllisten oikeuksien kannalta.

16. Lisäksi valittaja pitää asiakirjoja, jotka koskevat komission omasta osuudestaan suorittamia sisäisiä tutkimuksia, tietoina, jotka olisi pitänyt esittää valittajalle, koska tämä olisi tarvinnut niitä pystyäkseen käyttämään puolustautumisoikeuksiaan. Valittajan lainaamien, asioissa Solvay vastaan komissio ja asioissa ICI vastaan komissio annettujen tuomioiden mukaan komission velvollisuus antaa yritysten tutustua asiakirja-aineistoon ei koske pelkästään niille epäedullisia asiakirjoja vaan myös kaikkia puolustuksen kannalta merkityksellisiä tietoja.

17. Valittaja arvostelee erityisesti valituksenalaisen tuomion 96 kohtaa, jossa todetaan, "ettei perustamissopimuksen 36 artiklan ensimmäisessä kohdassa määrätty puolustautumisoikeuksien turvaaminen edellytä sitä, että komissio vastaisi kaikkiin asianosaisen väitteisiin, suorittaisi lisätutkintaa tai kuulisi asianosaisen nimeämiä todistajia katsoessaan, että asia on jo riittävästi tutkittu". Valittajan mukaan komission olisi myös tässä tapauksessa pitänyt antaa valittajan tutustua kaikkiin hallussaan oleviin asiakirjoihin, koska valittaja olisi tarvinnut niitä puolustautuakseen.

18. Valittaja arvostelee lisäksi valituksenalaisen tuomion 98 kohtaa, jonka mukaan "se, että komissio päätti käynnistää sisäisen tutkinnan, ei yksinään voinut merkitä, että sen olisi pitänyt antaa tässä tutkinnassa kertynyt aineisto kantajien käyttöön". Valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen omat toteamukset ovat ristiriidassa tämän kanssa, koska se on yhtäältä katsonut, ettei näillä asiakirjoilla ollut merkitystä British Steelin puolustukselle hallinnollisessa menettelyssä, mutta toisaalta kuitenkin määrännyt ne esitettäviksi oikeudenkäynnissä ja myös tukeutunut niihin valituksenalaisen tuomion eri kohdissa.

19. Valittaja arvostelee myös valituksenalaisen tuomion 92 kohtaa. Tässä kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin mainitsee, mitä puutteita pääosasto III:n toimintaa koskeneessa, pääosasto IV:n suorittamassa tutkimuksessa on ilmennyt, mutta toteaa kuitenkin samalla, ettei pääosasto IV:n tarvitse valvoa pääosasto III:n selvityksiä. Valittajan mukaan tämä toteamus on virheellinen, koska pääosasto IV on ollut vastuussa tutkimuksen toteuttamisesta ja koska sen olisi siten pitänyt varmistua pääosasto III:n esittämien selvitysten paikkansapitävyydestä. EHTY:n perustamissopimuksen 36 artiklaan perustuva velvollisuus koskee komissiota kollegiaalisena toimielimenä, joten sitä, että pääosasto IV on laiminlyönyt tarvittavien tietojen hankkimisen ja esittämisen, ei voida perustella sillä, että tiedot eivät olleet pääosasto IV:n vaan pääosasto III:n hallussa.

20. Valittaja arvostelee myös valituksenalaisen tuomion 81, 99 ja 102 kohtaa, joista on sen mukaan pääteltävä, että on komission asia ratkaista, onko sen hallussa olevilla asiakirjoilla merkitystä puolustuksen kannalta. Valittajan mukaan edes luottamuksellisuutta koskevat näkökohdat eivät oikeuta sitä, että komissio ratkaisee

yksin, onko asiakirjoilla merkitystä puolustuksen kannalta. Periaatteet ja velvollisuudet, joiden perusteella komissio on velvollinen suorittamaan tutkimuksen, edellyttävät myös, että se suoritetaan niin, että menettelyllisiä oikeuksia suojataan asianmukaisesti.

21. Valittaja viittaa myös ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-42/96 [8] antamaan tuomioon, jossa on todettu, että kun komissiota arvostellaan vakavista laiminlyönneistä, sen on pyynnöstä annettava tieto kaikista päätöstä koskevista hallinnollisista asiakirjoista, jotka eivät ole luottamuksellisia, jotta oikeus tulla kuulluksi toteutuisi tehokkaasti. Ei ole näet poissuljettua, että komission epäolennaisiksi arvioimilla asiakirjoilla voi olla merkitystä asianomaisille yrityksille. Se, että komissio voisi yksipuolisesti sulkea hallinnollisen menettelyn ulkopuolelle kaikki sille kenties vahingolliset asiakirjat, voisi loukata asianosaisten menettelyllisiä oikeuksia. Valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole valituksenalaisessa tuomiossa noudattanut itse asettamiaan sääntöjä.

22. Valittaja toteaa vielä, että — toisin kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on katsonut valituksenalaisen tuomion 101 kohdassa — se, että yrityksillä on oikeus nostaa kanne ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, ei turvaa niiden menettelyllisiä oikeuksia riittävästi. Jos oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan oikeuden loukkaaminen voitaisiin korjata kumoamiskanteella, komissio vapautuisi velvollisuudesta noudattaa tällaisia olennaisia menettelymääräyksiä hallinnollisessa menettelyssä, ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen velvollisuus kumota päätökset, joilla rikotaan näitä vaatimuksia, menettäisi tehonsa.

23. Lopuksi valittaja viittaa esimerkkeinä valituksenalaisen tuomion 320 ja 558 kohtaan. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on hylännyt valittajan käsityksen, jonka mukaan komissio oli tiennyt myöhemmin moititusta yritysten käyttäytymisestä ja jopa edistänyt sitä, ja tuomioistuin on tältä osin tukeutunut pelkästään muistioihin, jotka olivat peräisin valittajalta ja eräältä toiselta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa kantajana esiintyneeltä osapuolelta eli toimialajärjestö Euroferiltä. Valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on kuitenkin tehnyt oikeudellisen virheen, koska se ei ole vaatinut komissiota esittämään muita vastaavia asiakirjoja. Valittaja toteaa, että jos se olisi jo komissiossa käydyssä menettelyssä tiennyt näistä asiakirjoista, se olisi pystynyt puolustautumaan asianmukaisesti.

24. *Komissio* toteaa, että valittajan mainitsemat tuomiot eivät koskeneet komission sisäisiä asiakirjoja eli asiakirjoja, joita sen ei tarvitse esittää tutkinnan kohteena oleville yrityksille, vaan pelkästään asiakirjoja, joita sillä oli hallussaan muista syistä.

8 — Asia T-42/96, Eyckeler & Malt v. komissio, tuomio 19.2.1998 (Kok. 1998, s. II-401).

25. Komissio katsoo, että vaikka sillä olisi ollut hallussaan asiakirjoja, jotka olisivat osoittaneet pääosasto III:n olleen täysin tietoinen myöhemmin moititusta yritysten käyttäytymisestä, mitä komissio pitää erittäin teoreettisena mahdollisuutena, tällä olisi ollut merkitystä vain sakkojen suuruuden osalta mutta ei sen osalta, oliko kilpailusääntöjä ylipäänsä rikottu.

26. Komission mielestä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 96 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa kaiken lisäksi ratkaissut oikeudellisesti tarkasteltuna oikein kysymyksen, joka koski valittajan oikeutta tutustua sisäistä tutkintaa koskeviin asiakirjoihin. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut valituksenalaisen tuomion 100 kohdassa, että komission asiakirjat, jotka koskivat sen sisäistä tutkintaa, olivat jo luonteensa puolesta luottamuksellisia, eikä niihin selvästikään sisältynyt mitään sellaista, mikä olisi vaikuttanut todisteena yritysten eduksi. Komission mukaan muut mainitut asiakirjat koskivat tuottajien ja komission kokouksia, joista tuottajat loogisesti ajateltuna tiesivät.

27. Komissio toteaa lisäksi, että vaikka valittaja oli saanut tutustua kaikkiin asiakirjoihin, se ei ollut pystynyt mainitsemaan yhtään sellaista sille edullista seikkaa, joka komission olisi täytynyt tuoda esiin hallinnollisessa menettelyssä. Tästä syystä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut tuomion 102 kohdassa seuraavaa: "Mikään ei viittaa siihen, ettei kantajalle olisi annettu tilaisuutta esittää kantaansa hallinnollisessa menettelyssä, etenkin kun otetaan huomioon sen väitetiedoksiantoon antamat laajat vastaukset."

28. Komission mukaan valittaja ei ole täsmentänyt, miltä osin se riitauttaa tämän päätelmän. Valittaja ei ole myöskään selvittänyt, miten se, että se olisi saanut tutustua kyseisiin asiakirjoihin hallinnollisessa menettelyssä, olisi tukenut sen väitteitä, eikä se etenkään täsmennä, mikä asiakirja olisi auttanut sitä puolustamaan kantaansa.

29. Komission mielestä se, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut, ettei valittaja saanut tutustua asiakirjoihin hallinnollisessa menettelyssä, ei ole millään tavalla ristiriidassa sen kanssa, että se on määrännyt asiakirjat esitettäviksi oikeudenkäynnissä. Nämä asiakirjat eivät nimittäin ole sellaisia todisteita, joita komissio aikoi käyttää jotakin yritystä vastaan. Valittajan mainitsemia tuomioita ei voida varauksetta soveltaa asiassa, jossa menettelyllisiä oikeuksia koskeva pääasiallinen väite on täysin erilainen, eli kun tämä väite koskee sitä, että komissio on edistänyt kilpailuoikeuden rikkomista tai sietänyt sitä.

30. Lisähintojen yhtenäistämisen osalta komissio katsoo, että valittaja yrittää saada yhteisöjen tuomioistuimen tutkimaan tosi-

seikat uudelleen. Kun otetaan huomioon se, kuinka huolellisesti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on arvioinut todisteet ja esitetyt oikeudelliset käsitykset, sitä, ettei se ole määrännyt täydentäviä selvittämistoimia, ei voida komission mielestä pitää menettelyllisten oikeuksien loukkaamisena.

Asian arviointi

31. Valituksenalaisen tuomion 96 ja 98 kohtaan kohdistuvalla arvostelullaan valittaja riitauttaa *ensinnäkin* yleisesti sen, miten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on arvioinut oikeutta tutustua asiakirja-aineistoon.

32. Samalla valittaja arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta *toiseksi* siitä, että se on arvioinut oikeutta tutustua komission tietoihin vain sisäisiä tutkimuksia koskevan asiakirja-aineiston osalta mutta ei komission hallussa olleiden yleisten tietojen osalta.

33. Valituksenalaisen tuomion 81, 99 ja 102 kohdan riitauttaessaan valittaja nostaa *kolmanneksi* esiin kysymyksen siitä, voiko komissio ratkaista yksin, onko tiettyjen tietojen tunteminen tarpeen, jotta asianomaiset yritykset pystyisivät käyttämään puolustautumisoikeuksiaan.

34. Väitteet, joita valittaja on esittänyt valituksenalaisen tuomion 92 kohdasta, kohdistuvat sisäisiä tutkimuksia koskeviin tietoihin. Tätä kohtaa on näin ollen tarkasteltava yhdessä 81 kohdan kanssa, koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen riitautetun päätelmän varsinaiset perustelut on esitetty siinä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on nimittäin todennut 81 kohdassa, että "tällaisessa tutkimuksessa noudatettavista menettelytavoista päättäminen" on komission asia. Valittaja siis arvostelee *neljänneksi* sitä, miten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on arvioinut komission selvittämisvelvollisuuden noudattamista.

35. Valituksenalaisen tuomion 101 kohtaan kohdistuvalla arvostelullaan valittaja nostaa *viidenneksi* esiin kysymyksen siitä, voidaanko se, että komissio on loukannut menettelyllisiä oikeuksia, korjata siten, että oikeus tutustua tietoihin annetaan, kun asiaa käsitellään ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa.

a) Oikeus tutustua asiakirjoihin yleisesti

36. Valittajan väitteet koskevat kahta tietojen ryhmää eli komissiolla olevia yleisiä tietoja pääosasto III:n ja asianomaisten yritysten yhteydenpidosta sekä pääosasto III:n osuudesta suoritettuja sisäisiä tutkimuksia koskevia asiakirjoja.

37. Siltä osin kuin valittajan lausumat koskevat oikeutta tutustua sisäisiä tutkimuksia koskeviin tietoihin, sen väitteet vastaavat olennaisilta osiltaan valittaja Thyssen Stahl AG:n asiassa C-194/99 P esittämiä väitteitä. Tämän vuoksi viittaan viimeksi mainitussa asiassa tänään esittämäni ratkaisuehdotuksen 40 kohtaan ja sitä seuraaviin kohtiin niiden syiden osalta, joiden perusteella tämä valitusperuste on tältä osin hylättävä *perusteettomana*. Nämä syyt pätevät samalla tavoin nyt esillä olevassa asiassa.

b) Niiden väitteiden epätäydellinen arviointi, jotka koskevat oikeutta tutustua yleisiin tietoihin

38. Kuten valituksenalaisen tuomion 74 kohdasta ilmenee, valittaja ei ole ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyssä oikeudenkäynnissä vedonnut pelkästään siihen, ettei se ole saanut tutustua sisäisiä tutkimuksia koskeviin tietoihin, vaan myös siihen, ettei se ole saanut tutustua yleisiin asiakirjoihin. Valituksenalaisen tuomion 77 kohta ja sitä seuraavat kohdat kuitenkin koskevat tosiasiassa vain sisäisiä tutkimuksia koskevia asiakirjoja. Valittajan on siis katsottava olevan oikeassa väittäessään, ettei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ole valituksenalaisen tuomion 77 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa tutkinut tutustumisoikeuden epäämistä koskevaa väitettä täydellisesti.

39. Tällaisessa tapauksessa arvioinnin paikkansapitävyyttä ei pääsääntöisesti voida tutkia muutoksenhakumenettelyssä. Yhteisöjen tuomioistuin on kuitenkin useaan otteeseen todennut, että "vaikka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämät perustelut olisivat joltain osin yhteisön oikeuden vastaisia, valitusperuste on hylättävä, jos tuomiolauselman tueksi on esitetty sellaisia muita perusteluja, että siitä ilmenevä lopputulos on perusteltu".[9]

40. Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan oikeutta tutustua asiakirja-aineistoon loukataan vain siinä tapauksessa,[10] että asiakirja-aineistoon sisältyvien tietojen tunteminen olisi voinut vaikuttaa menettelyn kulkuun ja siten päätöksen sisältöön. Kysymys ei siis ole siitä, että olisi ratkaistava lopullisesti, olisiko päätös tosiasiallisesti saattanut olla erilainen.[11]

41. Valittaja on esittänyt tältä osin luettelon seikoista, joiden käsittely olisi siinä tapauksessa, että halutut tiedot olisi esitetty ajoissa komission menettelyn kuluessa, voinut valittajan käsityksen mukaan vaikuttaa menettelyn myöhempään kulkuun ja tämän vuoksi päätökseen.

9 — Esim. asia C-30/91 P, Lestelle, tuomio 9.6.1992 (Kok. 1992, s. I-3755, 28 kohta).

10 — Perustavanlaatuinen ratkaisu on yhdistetyissä asioissa T-10/92—T-12/92 ja T-15/92, Cimenteries CBR ym. v. komissio, 18.12.1992 annettu tuomio (Kok. 1992, s. II-2667, Kok. Ep. XIII, s. II-99).

11 — Edellä alaviitteessä 7 mainittu asia T-30/91, Solvay v. komissio; edellä alaviitteessä 7 mainittu asia T-36/91, ICI v. komissio; asia C-51/92 P, Hercules Chemicals v. komissio, tuomio 8.7.1999 (Kok. 1999, s. I-4235; tämä on yksi ns. polypropeeni-tapauksista). Ks. myös julkisasiamies Mischon asiassa C-244/99 P, DSM NV ja DSM Kunststoffen BV v. komissio, 25.10.2001 esittämä ratkaisuehdotus (ei vielä julkaistu oikeustapauskokoelmassa; ns. PVC II -tapaus).

42. Nyt esillä olevassa asiassa on kuitenkin kysymys aivan erityisestä asetelmasta. Valittajan ja muiden asianomaisten yritysten olisi tarvinnut päästä tutustumaan pääosasto III:n osuutta koskeviin yleisiin tietoihin pystyäkseen näyttämään toteen tosiseikkoja, jotka olisivat voineet hyödyttää kaikille yrityksille yhteistä, aivan erityistä puolustuslinjaa (jonka mukaan komissio sieti moitittuja menettelytapoja tai salli ne) komissiossa käydyssä menettelyssä. Lisäksi valittajan mainitsemat yleiset tiedot muodostuivat sen oman ilmoituksen mukaan pääasiallisesti asiakirjoista, joiden piti osoittaa niiden yhteydenottojen sisältöä, joita pääosasto III:n ja asianomaisten yritysten välillä oli ennen kaikkea yhteisten kokousten ja keskinäisen kirjeenvaihdon muodossa.

43. Nämä nimenomaiset tiedot eivät kuitenkaan välttämättä ole sellaisia, jotka valittaja olisi voinut saada vain komission asiakirjoista. Tiedot ovat pikemminkin sellaisia, että valittaja olisi voinut saada ne myös analysoimalla omia asiakirjojaan tai kyselemällä omilta työntekijöiltään tai se olisi voinut hankkia ne muiden, samanlaisten intressiensä vuoksi todennäköisesti yhteistyöhalukkaiden yritysten tietolähteistä.

44. Valittaja ei ole myöskään väittänyt, ettei tällaisista tietolähteistä hankituilla tiedoilla olisi ollut riittävää todistusarvoa ja että sen olisi tämän vuoksi ollut saatava tiedot komissiolta.

45. Mielestäni tällaisessa erityisluonteisessa tapauksessa, jossa puolustuslinjan kannalta tarpeelliset tiedot olisi voitu ilman erityistä lisävaivaa hankkia muista tietolähteistä kuin komissiolta, asiakirjoihin tutustumisen tarpeellisuutta koskevan väitteen paikkansapitävyyden osoittamiseksi ei riitä, että todetaan yleisesti, mitä oikeuskysymyksiä (esimerkiksi "tavanomaisen kilpailun" käsitettä, EHTY:n perustamissopimuksen 46 artiklan ja sitä seuraavien artiklojen merkitystä) olisi mahdollisesti arvioitu eri tavalla tai mitä tosiseikkoja (esimerkiksi komission "tietoisuus" tuottajien keskinäisten kokousten sisällöstä) esittämättä jätetyistä asiakirjoista olisi voinut ilmetä. Jotta sitä, olisiko asiakirjoihin tutustuminen ollut tarpeen, pystyttäisiin arvioimaan asianmukaisesti, väitteiden pitäisi tällaisessa erityisluonteisessa tapauksessa sisältää näytöllä tuettu selvitys siitä, mitä muita tosiseikkoja komissiolta halutuista tiedoista olisi mahdollisesti voinut ilmetä muihin tietolähteisiin verrattuna.

46. Valittajan väite ei mielestäni ole täyttänyt näitä vaatimuksia, joten on kaiken kaikkiaan todettava, ettei valittaja ole esittänyt sellaista riittävää selvitystä, jonka perusteella voitaisiin arvioida, onko perusteltua, että valituksenalaisessa tuomiossa on hylätty väite, joka koski sitä, ettei valittajan annettu tutustua komissiolla oleviin tietoihin.

47. Valittajan väite on näin ollen hylättävä *perusteettomana* tältä osin.

c) Päätöksentekovalta sen osalta, onko asiakirjoihin tutustuminen tarpeen puolustautumisoikeuksien käyttämiseksi

48. Mielestäni valituksenalaisen tuomion moititusta 81 kohdasta ei voida päätellä, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin vahvistaisi siinä periaatteen, jonka mukaan on yksinomaan komission asia arvioida, onko tietojen esittäminen tarpeen. Tästä kohdasta voidaan päätellä ainoastaan, että on komission asia "päättää tällaisessa [sisäisessä] tutkinnassa noudatettavasta menettelytavasta".

49. Valituksenalaisen tuomion 99 ja 102 kohta on luettava yhdessä sen kanssa, mitä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut tuomion 100 kohdassa, jonka mukaan sisäisiä tutkimuksia koskeviin asiakirjoihin ei "selvästikään sisältynyt mitään sellaista, mikä olisi vaikuttanut todisteena yritysten eduksi". Kuten edellä on jo todettu, [12] tässä on kysymys haluttujen asiakirjojen arvioinnista niiden informaatioarvon kannalta. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei siis nimenomaan totea, että komissio voisi ratkaista tämän kysymyksen yksin, vaan se pikemminkin arvioi komission esittämättä jättämiä tietoja siitä näkökulmasta, oliko niiden sisällön tunteminen tarpeen puolustuksen intressien turvaamiseksi.

12 — Ks. edellä 37 kohta; ks. myös edellä alaviitteessä 6 mainitussa asiassa C-194/99 P esitetyn ratkaisuehdotuksen 42 ja 43 kohta.

50. Valittajan väite on näin ollen hylättävä *perusteettomana* myös tältä osin.

d) Komission selvittämisvelvollisuus

51. Koska nämä väitteet vastaavat olennaisilta osiltaan valittaja Thyssen Stahl AG:n asiassa C-194/99 P esittämiä väitteitä, viittaan viimeksi mainitussa asiassa tänään esittämäni ratkaisuehdotuksen 21 kohtaan ja sitä seuraaviin kohtiin niiden syiden osalta, joiden perusteella tämä väite on *jätettävä tutkimatta*. Nämä syyt pätevät samalla tavoin nyt esillä olevassa asiassa.

e) Komission menettelyvirheiden mahdollinen korjaantuminen

52. Valittajan väitettä, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on katsonut virheellisesti, että menettelyvirhe, johon komission väitetään syyllistyneen, voidaan korjata käsiteltäessä asiaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, ei

tarvitse tarkastella perusteellisemmin,[13] koska — kuten edellä on osoitettu — komissio ei ole tehnyt menettelyvirhettä.

53. Lopuksi on todettava, että *neljäs* valitusperuste, jossa valittaja vetoaa menettelyllisten oikeuksien loukkaamiseen, on *jätettävä* osittain *tutkimatta* ja muilta osin hylättävä *perusteettomana.*

2. Komission päätöksenteko (*toinen* valitusperuste)

54. *Toisessa* valitusperusteessa on kaksi osaa. Ensimmäisessä osassa valittaja väittää, että komission päätöksen hyväksytty versio ja tiedoksi annettu versio eivät olleet yhtäpitäviä. Toisessa osassa valittaja väittää, että päätöstä ei sen käsityksen mukaan ole saatettu todistusvoimaiseksi sääntöjenmukaisesti.

a) Komission päätöksen hyväksytyn version ja tiedoksi annetun version yhtäpitävyys

Asianosaisten lausumat

55. *Valittaja* arvostelee valituksenalaisen tuomion 137 kohtaa. Valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt oikeudellisen virheen katsoessaan, ettei päätöksen versioiden C(94) 321/2 ja C(94) 321/3 ja asianomaisille yrityksille tiedoksiannettujen versioiden välillä ollut mitään aineellista eroa.

56. Valittaja nimittäin katsoo, että komission ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle esittämiä asiakirjoja tutkittaessa on ilmennyt, että riidanalaista päätöstä tehtäessä on tapahtunut joukko muotovirheitä.[14]

57. Valittaja toteaa lisäksi, että myös valituksenalaisen tuomion 137 kohdasta ja sitä seuraavista kohdista ilmenee, että eri tekstiversioiden välillä oli eroja, jotka eivät ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mukaan kuitenkaan olleet "olennaisia".

58. *Komission* mielestä tämä valitusperuste on jätettävä tutkimatta, koska valittaja ei ole vedonnut siihen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa. Valitusperuste on jätettävä tutkimatta myös sen vuoksi, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tältä osin pelkästään määrittänyt tosiseikaston ja todennut tässä yhteydessä, ettei se ollut havainnut päätöksen eri versioiden välillä mitään aineellista eroa. Komission mukaan valittaja ei kuitenkaan vetoa sen enempää siihen, että tosiseikaston määrittämisessä olisi tapahtunut jokin selvä aineellinen virhe, kuin siihenkään, että todisteet olisi otettu huomioon vääristyneellä tavalla.

13 — Yhteisöjen tuomioistuin on tällä välin todennut asiakirjoihin tutustumista koskevasta oikeudesta, että "loukkaaminen ei muutu lainmukaiseksi pelkästään sillä perusteella, että tutustumisoikeus on annettu — — oikeudenkäynnin aikana" (edellä alaviitteessä 11 mainittu asia Hercules Chemicals v. komissio, tuomion 78 kohta).

14 — Esimerkiksi asiakirjojen tunnistamisvaikeuksia, päätösversioita, joissa ei ole mainintaa siitä, että kysymyksessä on todistusvoimainen kieliversio, päiväämättömiä yliviivauksia, esitettyjen asiakirjojen ristiriitaisuuksia.

59. Komissio toteaa lisäksi, että valittaja arvostelee vain päätöksen versioiden C(94) 321/2 ja C(94) 321/3 välisiä oletettuja eroja. Se voisi kuitenkin arvostella enintään päätöksen tiedoksiannetun version ja asiakirjojen C(94) 321/2 ja C(94) 321/3 välillä suoritettua vertailua. Komission mukaan merkitystä on vain sillä, mikä versioista on se, joka on tosiasiallisesti hyväksytty, mutta tätä kysymystä koskee toisen valitusperusteen toinen osa.

60. Komissio toteaa lopuksi, ettei valittaja ole selvittänyt, missä määrin päätöksen eri versioiden väliset eroavaisuudet ovat olennaisia.

Asian arviointi

61. Kysymys, joka koskee pelkästään sitä, olivatko valittajalle tiedoksi annettu päätöksen versio ja komissiolla päätöksenteon yhteydessä käytettävissä ollut päätöksen versio sisällöltään yhtäpitäviä, kuuluu tosiseikkojen toteamiseen, eikä se siis ole oikeuskysymys.

62. Eri tekstiversioiden erojen merkittävyys on todisteiden arviointiin kuuluva kysymys, joka voidaan muutoksenhakuvaiheessa tutkia vain siinä tapauksessa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen väitetään ottaneen todisteet huomioon vääristyneellä tavalla, joten valitusperuste on tältä osin jätettävä tutkimatta.

63. *Toisen* valitusperusteen ensimmäinen osa on näin ollen *jätettävä tutkimatta* siltä osin kuin se koskee sitä, etteivät päätöksen hyväksytty versio ja tiedoksiannettu versio olleet yhtäpitäviä.

b) Komission päätöksen todistusvoimaiseksi saattamisen sääntöjenmukaisuus

Asianosaisten lausumat

64. *Valittajan* mukaan päätöstä ei ollut saatettu todistusvoimaiseksi virallisesti. Pöytäkirja koskee päätöksen tekstiversioita C(94) 321/2 ja C(94) 321/3 eikä valittajalle tiedoksi annettua versiota C(94) 321 lopullinen tai versiota C(94) 321/4. Valittaja väittää, ettei ole mitään näyttöä siitä, että komission puheenjohtaja ja pääsihteeri olisivat saattaneet päätöksen todistusvoimaiseksi komission vuoden 1993 työjärjestyksen [15] 16 artiklassa asetettujen vaatimusten mukaisesti. Pöytäkirjassa ei viitata liitteeseen ja siinä todetaan sen sisältävän 43 sivua; tämä on pöytäkirjan oma sivumäärä, joka ei näin ollen sisällä päätöksen tekstiä.

15 — EYVL L 230, s. 15.

65. Se, että pöytäkirjan valokopio oli ollut samassa laatikossa kuin asiakirjojen C(94) 321/2 ja C(94) 321/3 kopiot, kun se annettiin komission asiamiehelle ja kun tämä antoi sen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle, ei valittajan mielestä anna mitään tukea ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen käsitykselle, jonka mukaan nämä asiakirjat oli "liitetty" pöytäkirjan alkuperäiseen versioon vuoden 1993 työjärjestyksessä asetettujen vaatimusten mukaisesti.

66. Valittaja väittää kahteen yhteisöjen tuomioistuimen tuomioon [16] vedoten, että on oltava tunnistettavissa, mikä on "annettujen päätösten täsmällinen ja varma sisältö". Hyväksytty tekstiversio on tämän vuoksi liitettävä pöytäkirjan lopulliseen versioon ja pöytäkirja on päivättävä.

67. Valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 149 kohdassa tehnyt virheen pitäessään sitä, että komission pääsihteeri oli todistanut valokopion oikeaksi, todisteena pöytäkirjan allekirjoittamisesta. Se, että pöytäkirja vastasi työjärjestyksessä asetettuja vaatimuksia, olisi voitu näyttää toteen vain esittämällä pöytäkirjan alkuperäiskappale.

68. Valittaja toteaa, ettei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ole hoitanut tehtäväänsä valvontavaltaa harjoittavana tuomioistuimena, kun se on katsonut, että kaikkia vuonna 1994 päätöksen tekemistä koskeneita menettelymääräyksiä oli noudatettu, perustaen käsityksensä pelkästään siihen, että tuolloin virassa ollut pääsihteeri oli todistanut valokopiot oikeiksi ja valokopiot oli toimitettu ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle samassa laatikossa kuin joukko hyväksytyksi väitetyn päätöksen muita kieliversioita.

69. Valittaja väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 151 kohdassa tehnyt virheen katsoessaan, että päätös oli saatettu todistusvoimaiseksi 23.2.1994, ja perustaessaan käsityksensä pelkästään siihen, että pöytäkirjassa oli tämä päivämäärä, merkintä "tämä pöytäkirja on tehty Brysselissä 23.2. pidetyssä komission 1 190. kokouksessa", komission puheenjohtajan ja pääsihteerin allekirjoitukset sekä merkintä yhtäpitävyydestä.

70. Valittajan mukaan työjärjestyksessä ei kylläkään vaadita merkitsemään todistusvoimaiseksi saattamisen päivämäärää. Todistusvoimaiseksi saattamisen päivämäärällä on kuitenkin yhtä perustavanlaatuinen merkitys kuin päätöksentekopäivämäärällä.

71. *Komission* mukaan oikeuskäytäntö, johon valittaja on vedonnut, koskee aikaisempaa työjärjestyksen versiota kuin sitä, joka oli voimassa päätöstä tehtäessä. Asiassa merkitykselliset määräykset ovat

16 — Yhdistetyt asiat T-79/89, T-84/89—T-86/89, T-89/89, T-91/89, T-92/89, T-94/89, T-96/89, T-98/89, T-102/89 ja T-104/89, BASF ym. v. komissio, tuomio 27.2.1992 (Kok. 1992, s. II-315, Kok. Ep. XII, s. II-1) ja edellä alaviitteessä 7 mainittu asia T-32/91, Solvay v. komissio.

vuoden 1993 työjärjestyksen 16 ja 9 artikla, joihin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on viitannut tuomion 143 ja 144 kohdassa.

72. Komissio toteaa, että vuoden 1993 työjärjestyksessä ei määrätä, millä tavalla asiakirja on "liitettävä", ja että yhteisön tointen pätevyysolettama huomioon ottaen jäljennöksen oikeaksi todistamista ei myöskään voida pitää riittämättömänä. Komissio huomauttaa lisäksi, että kokouksen pöytäkirjassa viitataan nimenomaisesti asiakirjoihin C(94) 321/2 ja C(94) 321/3.

73. Komission mukaan valittaja ei ole etenkään näyttänyt toteen, ettei pöytäkirjaa olisi hyväksytty päätöksen tiedoksiantamista edeltäneessä komission kokouksessa. Valittaja ei ole myöskään selvittänyt, mihin se perustaa käsityksensä, jonka mukaan todistusvoimaiseksi saattamista, jota puheenjohtaja ja pääsihteeri eivät ole päivänneet, ei voida pitää pätevänä.

Asian arviointi

74. Koska valittajan väitteet vastaavat olennaisilta osiltaan valittaja Thyssen Stahl AG:n asiassa C-194/99 P esittämiä väitteitä, viittaan viimeksi mainitussa asiassa tänään esittämäni ratkaisuehdotuksen 68 kohtaan ja sitä seuraaviin kohtiin niiden syiden osalta, joiden perusteella *toisen* valitusperusteen toinen osa on jätettävä tutkimatta. Nämä syyt pätevät samalla tavoin nyt esillä olevassa asiassa.

75. Myös *toisen* valitusperusteen toinen osa, jonka mukaan komission päätöstä ei ollut saatettu todistusvoimaiseksi, on näin ollen *jätettävä tutkimatta.*

B *Valitusperusteet, joiden mukaan päätöksen aineellista lainmukaisuutta on arvioitu oikeudellisesti virheellisellä tavalla*

76. *Kolmannessa* ja *kuudennessa* valitusperusteessaan valittaja väittää, että päätöksen aineellista lainmukaisuutta on arvioitu oikeudellisesti virheellisellä tavalla.

1. EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan tulkinta (*kolmas* valitusperuste)

Asianosaisten lausumat

77. *Valittaja* väittää, että niiden todisteiden, joiden perusteella ensimmäisen

oikeusasteen tuomioistuin on katsonut pitäneen paikkansa, että valittaja oli EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdan vastaisesti osallistunut hintoja koskeneisiin sopimuksiin ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin sekä tietojenvaihtojärjestelmään, oikeudellinen arviointi on ristiriidassa niiden ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen omien toteamusten kanssa, jotka koskevat niiden keskustelujen tarkoitusta, asiayhteyttä ja kohdetta, joita komissio kävi yritysten kanssa teräsalalla ilmeisen kriisitilanteen jälkeen aloitetun valvonnan yhteydessä.

78. Tältä osin valittaja analysoi valituksenalaisessa tuomiossa tarkasteltuja yritysten menettelytapoja, joita oli päätöksessä pidetty kilpailusääntöjen rikkomisena, ja selvittää yksityiskohtaisesti, millä tavalla komissio oli valvontajärjestelmän yhteydessä aiheuttanut näiden menettelytapojen käyttöönoton tai millä tavalla ne olivat tarpeen valvontajärjestelmän toiminnan kannalta.

79. Valittaja toteaa edelleen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 656 kohdassa itse todennut, että yritysten oli komission kanssa pidettäviä kokouksia valmistellakseen täytynyt kokoontua vaihtaakseen näkemyksiään markkinoiden taloudellisesta tilanteesta ja kehityssuunnasta etenkin hintakysymyksissä.

80. Valittajan mukaan myös todistaja Kutscherin lausunnosta ilmenee, että suotuisassa taloudellisessa tilanteessa voi ilmetä samanaikaisia hinnankorotuksia ilman, että kysymys olisi väistämättä sopimuksesta. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole ottanut näitä seikkoja huomioon, vaan se on katsonut, että hintasopimuksia oli tehty. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on myös katsonut, että markkinoiden jakamisesta oli tehty sopimuksia, ottamatta todisteiden arvioinnissa huomioon, että keskustelut oli käyty komission valvontajärjestelmän yhteydessä. Valittajan mukaan sama koskee teräspalkkikomitean tietojenvaihtojärjestelmään osallistumista, jota on pidetty erillisenä kilpailusääntöjen rikkomisena.

81. Valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole tulkinnut "tavanomaisen kilpailun" käsitettä oikein. Valittaja tukeutuu yhteisöjen tuomioistuimen yhdistetyissä asioissa Valsabbia ym. vastaan komissio[17] 18.3.1980 antamaan tuomioon, josta ilmenee, että EHTY:n perustamissopimuksen 3 artiklan eri tavoitteet on jatkuvasti pyrittävä saattamaan sopusointuun. Valittajan mukaan yhteisöjen tuomioistuin on siis todennut nimenomaisesti, että EHTY:n perustamissopimukseen perustuvien eri interventiomahdollisuuksien käyttö johtaa järjestelmään, joka poikkeaa EY:n perustamissopimuksen mukaisesta markkinataloudellisesta järjestelmästä ja tavanomaisista "kilpailumekanismeista". Valituksenalaisen tuomion 291 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa oleva arviointi on virheellinen, koska siinä ei oteta huomioon niitä vaikutuksia, joita perustamissopimuksen eri tavoitteiden toteuttamispyrkimyksillä voi olla "tavanomaisen kilpailun" käsitteen sisältöön.

17 — Yhdistetyt asiat 154/78, 205/78, 206/78, 226/78—228/78, 263/78, 264/78, 39/79, 31/79, 83/79 ja 85/79 (Kok. 1980, s. 907, Kok. Ep. V, s. 101).

82. Valittaja arvostelee myös valituksenalaisen tuomion 311 kohtaa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen käsitys, jonka mukaan EHTY:n perustamissopimuksen 46 artiklalla ja sitä seuraavilla artikloilla ei ole merkitystä 65 artiklan soveltamisen kannalta, perustuu valittajan mielestä ristiriitaisiin perusteluihin ja EHTY:n perustamissopimuksen virheelliseen tulkintaan, koska EHTY:n perustamissopimuksen 46 artiklassa ja sitä seuraavissa artikloissa mahdollistetaan valvontajärjestelmä, jolla on huomattava vaikutus EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdan tulkintaan ja soveltamiseen.

83. Valittajan mukaan tuomion perustelut ovat ristiriitaiset myös siltä osin kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ottanut sen moniselitteisyyden, jonka komissio oli saanut aikaan "tavanomaisen kilpailun" käsitteen sisällön osalta, huomioon valituksenalaisen tuomion 658 kohdassa sakon suuruutta määrittäessään mutta ei EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohtaa tulkitessaan.

84. Valittaja moittii ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen valituksenalaisen tuomion 658 kohdassa esittämiä toteamuksia lisäksi toistosta. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin nimittäin toteaa ensin, että EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohtaan kohdistuvat rikkomiset on näytetty toteen, ja päättelee tämän perusteella, että valittajan väitteet, joiden mukaan tätä artiklaa on tulkittava EHTY:n perustamissopimuksen 46 artiklan ja sitä seuraavien artiklojen valossa, ovat merkityksettömiä.

85. Valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on lisäksi väärässä todetessaan valituksenalaisen tuomion 358 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa, että valittaja oli tietojenvaihtojärjestelmään osallistumalla syyllistynyt EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdan erilliseen rikkomiseen. Valittaja katsoo, että koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole tehnyt johdonmukaista eroa yhtäältä hintojen vahvistamista ja markkinoiden jakamista koskeneiden sopimusten kilpailunvastaisiksi väitettyjen vaikutusten ja toisaalta tietojenvaihtojärjestelmän vaikutusten välillä, se ei ole osoittanut, miksi tietojenvaihtojärjestelmään osallistumista on pidettävä erillisenä rikkomisena.

86. Valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 390 kohdassa todennut, että relevantit markkinat ovat oligopolistiset, arvioimatta niiden rakennetta taloudellisesti. Markkinoiden rakenne kuitenkin poikkeaa rakenteesta, jota on pidetty oligopolistisena yrityskeskittymiä koskevan yhteisön asetuksen osalta muodostuneessa komission päätöskäytännössä, komission niin sanotussa traktoripäätöksessä tai Saksan Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungenissa (laki kielletyistä kilpailunrajoituksista).

87. Valittaja katsoo, ettei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ole tietojenvaihtojärjestelmän osalta osoittanut, että tämä olisi jo sellaisenaan rajoittanut yritysten päätöksenteon itsenäisyyttä ylitse sen, mitä seurasi muista todetuista kilpailunvastaisista menettelytavoista, kuten hintasopimuksista tai markkinoiden jakamisesta.

88. *Komissio* riitauttaa käsityksen, jonka mukaan se, että komission kanssa pidettiin kokouksia, estää ehdottomasti katsomasta, että valittaja osallistui kilpailunvastaisiin toimintoihin.

89. Komissio toteaa ensinnäkin, että tämä voisi koskea vain niitä rikkomisia, joihin valittajan on katsottu syyllistyneen teräspalkkikomitean toiminnan yhteydessä. Komissio viittaa lisäksi valituksenalaisen tuomion 539 kohtaan sekä 575 kohtaan ja sitä seuraaviin kohtiin, joista ilmenee, että menettelyt, joihin yritysten on katsottu syyllistyneen, on nähtävä täysin erillisinä komission kanssa pidetyistä tiedotuskokouksista.

90. EHTY:n perustamissopimuksen 46 artiklan ja sitä seuraavien artiklojen osalta komissio huomauttaa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut valituksenalaisen tuomion 587 kohdassa, että yritysten välisten moitittujen keskustelujen tarkoitus ei ollut komissiolle esitettävien tietojen valmistelu eikä komissio ollut moittinut todellisia valmistelevia keskusteluja, sillä markkinoiden kehityssuuntaa koskeneet valmistelevat keskustelut eivät merkinneet syyllistymistä päätöksessä todettuihin rikkomisiin. Komission mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on näin ollen ollut oikeassa todetessaan, että tuottajien toimintoja oli pidettävä EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdan rikkomisina eivätkä ne kuuluneet "tavanomaisen kilpailun" käsitteen alaisuuteen.

91. Komissio huomauttaa edelleen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ottanut valvontajärjestelmän huomioon, koska se on todennut, että kilpailusääntöjen rikkomisten taloudellista vaikutusta on arvioitava suhteessa siihen tilanteeseen, jonka olisi täytynyt vallita, jos tuottajien keskusteluissa olisi rajoituttu vain siihen, mitä komissio odotti. Komission käyttäytyminen ei kuitenkaan voi missään tapauksessa vapauttaa yrityksiä niiden velvollisuudesta noudattaa EHTY:n perustamissopimusta. Komission osuus voidaan enimmillään ottaa huomioon lieventävänä asianhaarana.

92. Valituksenalaisen tuomion ristiriitaisuutta koskevasta väitteestä komissio toteaa, että valittaja vääristelee valituksenalaisen tuomion 658 kohdan ja sitä seuraavien kohtien selvää merkityssisältöä. Komission mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei nimittäin ole tuomion tässä osassa katsonut, että "tavanomaisen kilpailun" käsitettä on mukautettava. Se on 660 kohdassa pelkästään todennut, että komissio oli yliarvioinut sen, millaisia taloudellisia vaikutuksia oli niillä hintojen vahvistamisesta tehdyillä sopimuksilla, joiden olemassaolo oli todettu päätöksessä.

93. Tietojenvaihtojärjestelmän oikeudellisesta arvioinnista komissio huomauttaa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 391 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa osoittanut, että järjestelmä rajoitti osallistujien päätöksenteon itsenäisyyden muodossa ilmenevää kilpailua ja että sen tarkoituksena oli markkinoiden jakaminen viittaamalla vakiintuneeseen kaupankäyntiin. Käsitys, jonka mukaan ensim-

mäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole riittävissä määrin osoittanut, miksi kysymys oli erillisestä kilpailusääntöjen rikkomisesta, on komission mielestä näin ollen virheellinen.

94. Komissio katsoo, että markkinoiden oligopolistista rakennetta koskeva valittajan väite on jätettävä tutkimatta, koska se on esitetty vasta muutoksenhakumenettelyssä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on lisäksi viitannut yhteisöjen tuomioistuimen asiassa Geitling ym. vastaan korkea viranomainen[18] 18.5.1962 antamaan tuomioon, jossa yhteisöjen tuomioistuin on todennut, että juuri markkinoiden oligopolistisen rakenteen vuoksi on entistä tärkeämpää turvata vielä jäljellä oleva kilpailu.

95. Komission mukaan valitusperuste on jätettävä tältä osin tutkimatta myös sen vuoksi, että se kohdistuu tosiseikkoja koskevaan toteamukseen, vaikka valittaja esittääkin sen yksinkertaisesti eräänä oikeudellisten perustelujen näkökohtana.

Asian arviointi

96. *Kolmannen* valitusperusteen ensimmäisessä osassa valittaja väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt oikeudellisen virheen arvioidessaan sitä, missä laajuudessa EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu "tavanomaisen kilpailun" käsite kattaa ihanteelliseen kilpailuun kohdistuvat lainmukaiset häiriöt, koska se ei ole ottanut huomioon yhteyttä muihin tavoitteisiin, joita EHTY:n perustamissopimuksella pyritään saavuttamaan erityisesti sen 46 artiklan ja sitä seuraavien artiklojen sekä 60 artiklan soveltamisen kautta.

97. Koska valittajan väitteet vastaavat olennaisilta osiltaan valittaja Thyssen Stahl AG:n asiassa C-194/99 P esittämiä väitteitä, viittaan viimeksi mainitussa asiassa tänään esittämäni ratkaisuehdotuksen 135 kohtaan ja sitä seuraaviin kohtiin niiden syiden osalta, joiden perusteella *kolmannen* valitusperusteen ensimmäinen osa on hylättävä perusteettomana. Nämä syyt pätevät samalla tavoin nyt esillä olevassa asiassa.

98. On lisättävä, ettei sen perusteella, että valittaja vetoaa valituksenalaisen tuomion 656 ja 658 kohtaan, voida päätyä mihinkään muuhun käsitykseen.

99. Nämä kohdat eivät nimittäin ole ristiriidassa muiden valituksenalaisessa tuomiossa esitettyjen toteamusten kanssa eivätkä etenkään sen 289 kohdan ja sitä seuraavien kohtien kanssa. Valittaja on nimittäin jättänyt huomiotta, että valituksenalaisen tuomion 647 kohta ja sitä seuraavat kohdat koskevat sakon arvioimista eli EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohdan soveltamista.

18 — Asia 13/60 (Kok. 1960, s. 165).

100. Näistä kohdista ei voida päätellä, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ymmärtäisi järjestelmään luonteenomaisesti liittyvien rajoitusten laajuuden arvioinnin tässä mahdollisesti eri tavalla kuin määritettäessä sitä, vastaavatko moititut menettelytavat tunnusmerkistöä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin nimittäin tarkastelee näissä kohdissa vain yritysten lainmukaisen käyttäytymisen — mistä nimenomaan ei ole kysymys esillä olevassa asiassa — mahdollisia taloudellisia vaikutuksia. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on vain tässä yhteydessä viitannut (asianomaisilla yrityksillä olleeseen) "eräänlaiseen epätietoisuuteen" sen osalta, miten "tavanomaisen kilpailun" käsitettä on tulkittava. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on edelleen — ja vain tässä yhteydessä — todennut, ettei "ole tarpeen lausua kysymyksestä, missä määrin yritykset saattoivat komission kanssa pidettävien konsultaatiotapaamisten valmistelemiseksi vaihtaa yksilöityjä tietoja rikkomatta siten perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohtaa".

101. *Kolmannen* valitusperusteen ensimmäinen osa on näin ollen kokonaisuudessaan hylättävä *perusteettomana.*

102. *Kolmannen* valitusperusteen toisessa osassa valittaja riitauttaa sen, että tietojenvaihtojärjestelmään osallistumista on pidetty EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdan erillisenä rikkomisena.

103. Koska valittajan väitteet vastaavat olennaisilta osiltaan valittaja Thyssen Stahl AG:n asiassa C-194/99 P esittämiä väitteitä, viittaan viimeksi mainitussa asiassa tänään esittämäni ratkaisuehdotuksen 109 kohtaan ja sitä seuraaviin kohtiin niiden syiden osalta, joiden perusteella *kolmannen* valitusperusteen toinen osa on jätettävä osittain tutkimatta ja muilta osin hylättävä perusteettomana. Nämä syyt pätevät samalla tavoin nyt esillä olevassa asiassa.

104. *Kolmas* valitusperuste, jossa vedotaan EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan oikeudellisesti virheelliseen tulkintaan, on näin ollen *jätettävä* osittain *tutkimatta* ja muilta osin hylättävä *perusteettomana.*

2. Ennen 1.7.1988 tapahtuneiden rikkomisten toteaminen päätöksessä (*kuudes* valitusperuste)

Asianosaisten lausumat

105. *Valittajan* mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole käyttänyt asianmukaisesti EHTY:n perustamissopimuksen 33 artiklan mukaista toimivaltaansa, jonka perusteella se voi valvoa päätöstä ja kumota sen.

106. Valittaja toteaa, ettei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ole kumonnut päätöksen 1 artiklaa, jonka mukaan valittaja oli rikkonut EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohtaa myös ennen 1.7.1988. Valittajan mukaan tämä on ristiriidassa valituksenalaisen tuomion 524 kohdan kanssa, jossa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut seuraavaa: "Komissio ei ole näyttänyt toteen, että kantaja olisi syyllistynyt mihinkään teräspalkkikomitean toimintaan liittyviin rikkomisiin ennen 1.7.1988."

107. *Komissio* väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut valituksenalaisen tuomion 166 kohdassa, ettei ensimmäistä niistä päätöksen 223 ja 224 kohdassa mainituista kahdesta EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohtaan kohdistuvasta rikkomisesta, jotka olivat tapahtuneet ennen 1.7.1988, voitu lukea minkään yrityksen syyksi, koska tiedot olivat liian epätarkkoja. Valittajan vaatimus päätöksen 1 artiklan muuttamisesta voi näin ollen koskea enää toista eli päätöksen 224 artiklassa mainittua rikkomista, joka muodostui Saksaa ja Ranskaa koskeneista hintasopimuksista ja jonka oli täytynyt tapahtua joskus ennen 2.2.1988. Tämän osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut valituksenalaisen tuomion 170 kohdassa, ettei valittajan osallisuutta ollut näytetty toteen.

108. Komission mukaan on kiistatonta, ettei näiden hintasopimusten johdosta ollut määrätty myöskään mitään sakkoa. Komission mielestä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei näin ollen ollut velvollinen toteamaan tuomiolauselmassa, ettei komissio ollut näyttänyt toteen valittajan osallistumista toteen näytettyyn kokoukseen, jossa oli todistetusti tehty hintasopimuksia.

109. Komissio väittää, että verrattuna niihin vakaviin rikkomisiin, joita oli pidettävä toteen näytettyinä, ainoa toteen näyttämättä jäänyt väite oli niin merkityksetön, että vaikka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi laajentanut päätöksen osittaisen kumoamisen alaa, se olisi velvoittanut valittajan vastaamaan oikeudenkäyntikuluista tältä osin.

110. Komissio katsoo, että jos yhteisöjen tuomioistuin kuitenkin hyväksyy tämän valitusperusteen ja kumoaa päätöksen 1 artiklan sen vuoksi, että siinä väitetään valittajan osallistuneen hintojen vahvistamista koskeneeseen kokoukseen ennen 1.7.1988, se ei saa velvoittaa komissiota vastaamaan mistään osasta tästä valituksesta aiheutuvia oikeudenkäyntikuluja.

Asian arviointi

111. Valittajan väite, jonka mukaan päätöksen 1 artiklaa on tulkittava siten, että päätöksen päätösosa kattaa myös kaksi ennen 1.7.1988 tapahtunutta kilpailusään-

töjen rikkomista, ei ole mielestäni vakuuttava.

112. Päätöksen 1 artiklassa todetaan seuraavaa: "Seuraavat yritykset ovat tässä päätöksessä selostetuin tavoin osallistuneet kukin oman nimensä yhteydessä mainittuihin kilpailun vastaisiin menettelytapoihin — — ." Tätä seuraa luettelo kilpailusääntöjen rikkomisista, jotka on mainittu kunkin asianomaisen yrityksen nimen yhteydessä, ja samalla on ilmoitettu kunkin rikkomisen kesto kuukausina.

113. Päätöksen 1 artikla ei näin ollen koske rikkomisia vain "tässä päätöksessä selostetuin tavoin", mikä voitaisiin tulkita viittaukseksi päätöksen *perusteluihin* (ja näin ollen ennen 1.7.1988 tehtyihin hintasopimuksiin, joita ei ole näytetty toteen). Päätöksen 1 artikla koskee myös valittajan nimen yhteydessä esitettyä luetteloa, jossa on mainittu rikkomiset ja yksilöity niiden kesto. Tämä luettelo on näin ollen samanarvoinen osa päätöksen 1 artiklaa eli sen *päätösosaa*.

114. Teräspalkkikomiteassa harjoitetun hintojen vahvistamisen, johon myös molemmat valittajan osalta toteen näyttämättömät hintasopimukset lähtökohtaisesti kuuluvat, kestoksi on ilmoitettu 27 kuukautta. Kaikkien moitittujen menettelytapojen loppumisesta (31.12.1990) taaksepäin laskien saadaan selville, että päätöksen 1 artikla ei selvästikään koske ennen 1.7.1988 tehtyjä toteen näyttämättömiä hintasopimuksia.

115. Koska valittajan osalta virhe koskee näin ollen vain päätöksen *perustelujen* 223 ja 224 kohtaa mutta ei päätöksen päätösosaa, on kaiken kaikkiaan todettava, että valittajalla ei ole oikeutta saada päätöksen *päätösosaa* muutettua.

116. Tätä päätelmää ei estä myöskään se, että päätöksen virheelliset perustelut jäävät oikeudellisesti katsottuna sellaisinaan ennalleen, jollei päätöksen päätösosaa muuteta. Tämä olisi kyseenalaista vain siinä tapauksessa, että olisi katsottava, että päätöksen perustelujen riidanalaiset osat olisivat omiaan saamaan aikaan sitovan oikeusvaikutuksen;[19] tosiasialliset kielteiset vaikutukset puolestaan ovat merkityksettömiä.[20]

117. Päätöksen perusteluissa oleva (virheellinen) toteamus, jonka mukaan valittaja oli kahdessa nimenomaisessa tapauksessa osallistunut hintasopimuksiin, voisi

19 — Asia 60/81, IBM v. komissio, tuomio 11.11.1981 (Kok. 1981, s. 2639, Kok. Ep. VI, s. 231).

20 — Yhdistetyt asiat T-125/97 ja T-127/97, Coca-Cola v. komissio, tuomio 22.3.2000 (Kok. 2000, s. II-1733), joissa oli kysymys siitä, voiko päätöksen perusteluilla olla sitovia oikeusvaikutuksia, kun päätöksen päätösosa ei sellaisenaan vaikuta kielteisesti asianomaisten etuihin.

oikeudelliselta kannalta katsottuna aiheuttaa valittajalle vahinkoa vain siinä tapauksessa, että komissio mahdollisissa myöhemmissä valittajaan kohdistetuissa kilpailuoikeudellisissa menettelyissä ottaisi rikkomisen uusimisen [21] huomioon sakkoa vahvistaessaan.

118. Nyt kyseessä olevalla päätöksellä ei kuitenkaan ole tällaisessa tapauksessa mitään sitovaa oikeusvaikutusta, sillä komissio ei ole *velvollinen* ottamaan aikaisemmissa päätöksissä todettuja tekoja huomioon raskauttavina asianhaaroina. Todetessaan, että kysymys on rikkomisen uusimisesta, komission on lisäksi pidettävä lähtökohtana päätöksen päätösosaa (erityisesti 1 ja 4 artiklaa), eikä se voi ottaa päätöksen perusteluja huomioon erikseen. Komission on otettava huomioon myös se, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 524 kohdassa todennut, että päätöksen perustelujen 223 ja 224 kohta ovat virheellisiä.

119. Koska on näin ollen katsottava, ettei päätöksen 1 artiklaa voida valittajan osalta tulkita siten, että siinä tarkoitettaisiin myös molempia ennen 1.7.1988 tapahtuneita kilpailusääntöjen rikkomisia, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole tehnyt oikeudellista virhettä, kun se ei ole kumonnut edellä mainittua artiklaa.

21 — Asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan ja EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennassa sovellettavien suuntaviivojen (EYVL 1998, C 9, s. 3) 2 kohdassa, jonka otsikko on Raskauttavat olosuhteet, mainitaan mm. "saman yrityksen tai samojen yritysten syyllistyminen uudelleen samanlaatuiseen rikkomiseen".

120. *Kuudes* valitusperuste on näin ollen hylättävä *perusteettomana*.

C *Valitusperuste, jonka mukaan sakkoa on perusteltu puutteellisesti (viides valituperuste)*

Asianosaisten lausumat

121. *Valittaja* arvostelee valituksenalaisen tuomion 629 ja 630 kohtaa ja väittää ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin todenneen EHTY:n perustamissopimuksen 15 artiklan vastaisesti, ettei sitä, että päätöksestä puuttui sakon laskemista koskevia erityisiä tietoja, voitu pitää sellaisena perusteluvelvollisuuden loukkaamisena, joka olisi voinut oikeuttaa kumoamaan määrätyn sakon kokonaan tai osittain. Valittaja vetoaa tältä osin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen itsensä lainaamaan oikeuskäytäntöön, [22] josta ilmenee, että komission on mainittava perusteet, joihin sakkojen vahvistamisessa on tukeuduttu, jo päätöksessä, jotta asianomaiset pystyisivät arvioimaan sakon määrän asianmukaisuutta. Valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole valituksenalaisessa tuomiossa ottanut tätä oikeuskäytäntöä huomioon.

22 — Asia T-148/89, Tréfilunion v. komissio, tuomio 6.4.1995 (Kok. 1995, s. II-1063, 142 kohta); asia C-137/95 P, SPO ym. v. komissio, määräys 25.3.1996 (Kok. 1996, s. I-1611) ja asia T-150/89, Martinelli v. komissio, tuomio 6.4.1995 (Kok. 1995, s. II-1165).

122. Valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 628 kohdassa todennut virheellisesti, että ne yksityiskohtaiset laskentaan vaikuttaneet tekijät, jotka esitettiin vasta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, pelkästään "ilmaisevat numeroina riidanalaisessa päätöksessä sanallisesti ilmaistut perusteet".

123. Valittaja arvostelee vielä valituksenalaisen tuomion 727 kohtaa sekä 690 ja 691 kohtaa. Lisätiedot, jotka komissio on esittänyt vasta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyssä oikeudenkäynnissä, ovat mahdollistaneet valittajalle määrätyn sakon laskennassa tapahtuneiden virheiden tutkimisen. Valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on näin ollen tehnyt oikeudellisen virheen todetessaan, ettei perusteluvelvollisuutta ollut laiminlyöty.

124. Valittaja vetoaa lisäksi ristiriitaan, joka sen käsityksen mukaan vallitsee yhtäältä valituksenalaisen tuomion 676 kohdan, jossa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut, että "kysymyksessä ei voi olla — — väärinkäsitys perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdan sisällöstä", sekä toisaalta 658 ja 659 kohdan välillä, joissa se on todennut, että pääosasto III on aikaansaanut eräänlaista epätietoisuutta EHTY:n perustamissopimuksessa tarkoitetun "tavanomaisen kilpailun" käsitteen sisällöstä. Valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen olisi viimeksi mainittu toteamus huomioon ottaen pitänyt alentaa sakkoa enemmän.

125. *Komissio* huomauttaa, ettei valittaja riitauta valituksenalaisen tuomion 624 ja 625 kohtaa, joissa on esitetty sakkoa koskevat olennaiset perustelut. Valituksenalaisen tuomion muita kohtia on pidettävä vain ylimääräisinä toteamuksina. Komission mukaan tämä tarkoittaa, ettei yhteisöjen tuomioistuin voi kumota tuomiota, vaikkei se yhtyisi tuomion muihin kohtiin, koska nämä eivät ole ratkaisuun johtaneen päättelyn olennaisia vaiheita.

126. Komission mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on pitänyt suotavana, että sakon laskentaa koskevat yksityiskohtaiset tiedot esitettäisiin päätöksessä, mutta se ei ole pitänyt tätä välttämättömänä edellytyksenä päätöksen lainmukaisuudelle. Komissio on sen jälkeen, kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli todennut tämän eräässä aikaisemmassa asiassa, antanut tätä vastaavat suuntaviivat, joiden mukaan se nykyään toimii.

127. Komissio katsoo, että kun otetaan huomioon ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toteamus, jonka mukaan yritykset olivat pyrkineet salaamaan komissiolta yhteydenpitonsa todellisen luonteen ja ulottuvuuden, ja se, että yritykset olisivat voineet kääntyä pääosasto IV:n puoleen, jos niillä olisi ollut pienintäkään epäilyä tämän yhteydenpidon lainmukaisuudesta, ei ole mitään estettä sille, että valittajan käyttäytymiseen sovelletaan EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohtaa. Ei siis ole mitään perustetta sille,

että sakkoa alennettaisiin tältä osin enemmän.

Asian arviointi

128. Koska valittajan väitteet vastaavat olennaisilta osiltaan valittaja Thyssen Stahl AG:n asiassa C-194/99 P esittämiä väitteitä, viittaan viimeksi mainitussa asiassa tänään esittämäni ratkaisuehdotuksen 172 kohtaan ja sitä seuraaviin kohtiin sekä 218 kohtaan ja sitä seuraaviin kohtiin niiden syiden osalta, joiden perusteella viides valitusperuste on hylättävä perusteettomana. Nämä syyt pätevät samalla tavoin nyt esillä olevassa asiassa.

129. *Viides* valitusperuste, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on jättänyt huomiotta, että päätökset perustelut ovat puutteelliset sakon määrän osalta, on näin ollen hylättävä *perusteettomana.*

D *Valitusperuste, jonka mukaan ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehtyä yleissopimusta on loukattu (ensimmäinen valitusperuste)*

130. *Ensimmäisessä* valitusperusteessaan valittaja väittää, että ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen (jäljempänä Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus) 6 artiklaa on rikottu erityisesti kahden tässä määräyksessä turvatun menettelyllisen oikeuden osalta; valittaja väittää ensinnäkin, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyssä oikeudenkäynnissä on loukattu valittajan oikeutta, joka koskee asianosaisten menettelyllistä yhdenvertaisuutta, ja sen oikeutta tutustua tietoihin tai merkityksellisiin todisteisiin, joten valittaja ei ole saanut Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen ja 6 artiklan 3 kappaleen d kohdan mukaista oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä. Toiseksi valittaja väittää, että koska menettely on kestänyt liian kauan, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on loukannut Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleessa kaikille turvattua oikeutta siihen, että asia ratkaistaan kohtuullisen ajan kuluessa.

131. Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 ja 3 kappaleessa määrätään seuraavaa:

"Jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä.

— —

Jokaisella rikoksesta syytetyllä on seuraavat vähimmäisoikeudet:

— —

d) oikeus kuulustella tai kuulustuttaa todistajia, jotka kutsutaan todistamaan häntä vastaan, ja saada hänen puolestaan esiintyvät todistajat kutsutuiksi ja kuulustelluiksi samoissa olosuhteissa kuin häntä vastaan todistamaan kutsutut todistajat;

— — "

132. Valittaja on näiden määräysten osalta esittämissään oikeudellisissa huomautuksissa, jotka se on esittänyt nyt käsiteltävänä olevaa asiaa koskevien väitteidensä edellä, viitannut useisiin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomioihin ja todennut, että EHTY:n kilpailuoikeuden rikkomista koskevat menettelyt ovat Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa tarkoitettuja "rikosoikeudellisia" menettelyjä.

Asianosaisten pääasialliset lausumat

133. Oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan periaatteen osalta *valittaja* toteaa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomio on kumottava kokonaan, koska Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaletta ja 6 artiklan 3 kappaleen d kohtaa on rikottu.

134. Valittaja väittää ensinnäkin, että se on päässyt tutustumaan ratkaiseviin tietoihin ja seikkoihin oikeudenkäyntimenettelyn aikana sellaisena ajankohtana ja sellaisella tavalla, ettei se ole pystynyt käyttämään puolustautumisoikeuksiaan asianosaisten menettelyllistä yhdenvertaisuutta koskevan periaatteen mukaisesti.

135. Valittaja arvostelee sitä, että asiakirjat, joiden esittämisestä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin määräsi 10.12.1997 antamallaan määräyksellä, olivat saatavissa vasta 14.1.1998, että lopullinen kuvaus sakon määrän vahvistamisessa sovelletuista laskentamenetelmistä esitettiin 19.3.1998 ja että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa kantajina esiintyneet saivat päätöksen tehneen komission kokouksen lopullisen pöytäkirjan jäljennöksen käyttöönsä vasta 20.3.1998, vaikka suullinen käsittely alkoi jo 23.3.1998. Koska asiakirjojen esittämisessä tapahtui tällaisia viivästyksiä, joille ei ole mitään oikeuttamisperusteita, valittaja katsoo, ettei sillä ollut asianmukaista mahdollisuutta tutkia omalta kannaltaan merkityksellistä todistusaineistoa ja että se on ollut huomattavasti huonommassa asemassa kuin komissio.

136. Valittaja väittää lisäksi, että tästä syystä sen (tai kantajien) ja komission välillä ei ollut myöskään oikeudenmukaista tasapainoa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, koska se ei ollut pystynyt

kuulustelemaan todistajiksi kutsuttuja komission työntekijöitä (Ortunia, Kutscheria ja Vanderseypeniä) jo ennen suullista käsittelyä ja koska sille ei myöskään ollut annettu etukäteen mitään ilmoitusta näiden todistajanlausunnoista. Valittaja myöntää, että sillä on ollut tilaisuus esittää huomautuksensa todistajanlausunnoista, mutta aika sen välillä, kun suullinen käsittely päättyi 23.3.1998, ja sen välillä, kun sitä jatkettiin seuraavana aamuna, oli liian lyhyt.

137. *Komissio* ei ymmärrä, miksi valittajalla ei muka olisi ollut asianmukaista mahdollisuutta valmistautua suulliseen käsittelyyn tai millä tavalla se olisi asetettu huonompaan asemaan. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen 10.12.1997 antaman määräyksen perusteella esitettyjen tietojen osalta valittajalla oli yli kaksi kuukautta aikaa valmistautua suulliseen käsittelyyn. Laskentamenetelmää koskevat asiakirjat pelkästään täydensivät jo tammi- ja helmikuussa esitettyjä tietoja (valituksenalaisen tuomion 66 kohta). Komission kokouksen pöytäkirjasta komissio toteaa, että valittajalla oli jo useita viikkoja ennen suullista käsittelyä käytettävissään pöytäkirjan luonnos (valituksenalaisen tuomion 64 kohta). Komissio huomauttaa lopuksi, ettei valittaja ollut pyytänyt suullisen käsittelyn lykkäämistä vedoten jonkin kyseessä olevan asiakirjan esittämisajankohtaan.

138. Toiseksi *valittaja* väittää, että siltä on evätty oikeus kuulustella komission kolmea todistajaa (Orteria, Kutscheria ja Vanderseypeniä) tai muulla tavoin käsitellä riittävästi näiden todistajanlausuntoja. Kantajilla on suullisessa käsittelyssä ollut käytettävissään vain rajoitettu aika lausua todistajanlausunnoista, eikä niillä ole ylipäänsä ollut mitään tilaisuutta kuulla todistajia heidän lausuntojensa paikkansapitävyydestä ja täydellisyydestä ja saada heiltä lisätietoja, olivatpa nämä kantajille edullisia tai epäedullisia. Valittaja katsoo, että kun otetaan huomioon nimenomaan se merkitys, joka todistajanlausunnoille on annettu tuomiossa (valituksenalaisen tuomion 538—546 kohta), sillä olisi pitänyt olla mahdollisuus kuulustella todistajia; valittajan mukaan komissio on voinut kuulustella todistajia milloin tahansa ennen oikeudenkäyntiä, ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on voinut kuulustella heitä oikeudenkäynnissä, mutta valittajalla ei ole ollut mitään tilaisuutta kuulustella todistajia.

139. *Komissio* toteaa tähän, ettei missään ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen määräyksessä määrätä todistajien kuulemisesta etukäteen tai heidän lausuntojensa ilmoittamisesta ennakkoon. Yhteisön oikeusjärjestyksessä todistajat ovat tuomioistuimen todistajia eivätkä asianosaisten todistajia; todistajien kuulustelu kuuluu tuomioistuimelle, jonka harkintavallassa on, saavatko asianosaiset kuulustella heitä. Komissio huomauttaa, ettei valittaja ollut suullisessa käsittelyssä pyytänyt saada kuulustella todistajia.

Todistajia on kaiken lisäksi kuultu ensimmäisenä käsittelypäivänä, joten valittajalla olisi ollut vielä neljä päivää aikaa esittää huomautuksensa heidän lausunnoistaan.

140. Kohtuullisen ajan osalta *valittaja* toteaa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyn oikeudenkäynnin kesto — joka oli 59 kuukautta siitä, kun kumoamiskanne nostettiin 13.4.1994, siihen, kun tuomio julistettiin 11.3.1999 — on kaiken kaikkiaan ollut selvästi kohtuuton samalla tavoin kuin menettelyn yksittäiset vaiheet sellaisinaan tarkasteltuina, esimerkiksi komission vastauskirjelmän ja suullisen käsittelyn aloittamisen välinen aika (40 kuukautta). Valittajan mukaan nyt esillä oleva asia ei ole niin monitahoinen, että menettelyn kesto olisi sen vuoksi perusteltu. Yhdestätoista kantajasta kolme (NMH Stahlwerke GmbH, Krupp, Eurofer) oli tuonut esiin vain pienen määrän kysymyksiä.

141. Valittaja toteaa, että ennen kaikkea EHTY:n tuomioistuimen perussäännön 23 artiklaan liittyvien kysymysten osalta menettelyssä oli pitkiä selvän toimettomuuden jaksoja. Valittaja viittaa tältä osin erityisesti yhdeksän kuukauden jaksoon, joka oli kestänyt siitä, kun valittaja oli pyytänyt saada tutustua ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle esitettyihin komission sisäisiin asiakirjoihin (15.9.1995), siihen, kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin antoi tätä koskevan määräyksen (19.6.1996); sen jälkeen kun komissio oli esittänyt huomautuksensa "sisäisiksi" luokiteltavista asiakirjoista, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli tarvinnut vielä 15 kuukautta ratkaistakseen lopullisesti, oliko kantajilla oikeus tutustua ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle EHTY:n tuomioistuimen perussäännön 23 artiklan mukaisesti esitettyihin asiakirjoihin. Valittajan mielestä nämä viivästykset eivät olleet perusteltuja asian olosuhteiden vuoksi.

142. Valittajan mukaan komissio on koko menettelyn ajan yrittänyt viivästyttää sitä, ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on useaan kertaan pidentänyt prosessinjohtotoimenpiteidensä määräaikoja komission osalta. Valittajan edun mukaista sitä vastoin on erityisesti riidanalaisen sakon määrän johdosta ollut, että asia ratkaistaan nopeasti, ja se on ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa yrittänyt torjua komission aiheuttamia viivytyksiä.

143. Eri viivytysten johdosta jaoston puheenjohtaja on vaihtunut, ja suullisessa käsittelyssä paikalla olleista viidestä tuomarista kaksi ei osallistunut enää päätösharkintaan. Valittajan mukaan tämä on estänyt oikeudenkäynnin johdon jatkuvuuden ja esiin tuotujen kysymysten perusteellisen tutkimisen.

144. *Komissio* sitä vastoin toteaa, että nyt kyseessä olevan menettelyn kesto (4 vuotta

ja 11 kuukautta) on lyhyempi kuin menettelyn, jota yhteisöjen tuomioistuimen oli arvioitava asiassa Baustahlgewebe vastaan komissio[23] (5 vuotta ja 6 kuukautta). Valittajan käsityksen vastaisesti tässä asiassa on täytynyt käsitellä useita monitahoisia ja uusia kysymyksiä, muun muassa EHTY:n ja EY:n kilpailusääntöjen välistä suhdetta, EHTY:n perustamissopimuksen eri artiklojen välistä suhdetta ja pääosasto III:n osuutta koskevia tosiseikkoja.

145. Komission mukaan EHTY:n tuomioistuimen perussäännön 23 artiklaan liittyvät kysymykset olivat asiassa Baustahlgewebe vastaan komissio annetussa tuomiossa tarkoitettuja "poikkeuksellisia olosuhteita". Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin nimittäin joutui tältä osin arvioimaan 11 000:ta asiakirjaa asianosaisten vaatimusten valossa ja antamaan kaksi tärkeää perusteltua määräystä. Komission mielestä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on lisäksi osoittanut suurta valmiutta hyväksyä asiakirjojen esittämistä koskeneet eri pyynnöt. Komissio huomauttaa, että myös suullisen käsittelyn päättymisen ja tuomion julistamisen välinen aika on ollut lyhyempi kuin asiassa Baustahlgewebe vastaan komissio. Sitä valittajan arvostelemaa seikkaa, että kahden tuomarin toimikausi päättyi oikeudenkäynnin aikana, on komission mielestä samaten pidettävä "poikkeuksellisena olosuhteena".

146. Komissio toteaa lopuksi, että vaikka oikeudenkäynnin todettaisiin kestäneen liian kauan, kun huomioon otetaan asiassa Baustahlgewebe vastaan komissio annettu tuomio, se ei voi johtaa koko tuomion kumoamiseen vaan enintään sakon alentamiseen.

23 — Asia C-185/95 P, tuomio 17.12.1998 (Kok. 1998, s. I-8417).

Asian arviointi

147. Nyt esillä olevassa asiassa valittaja vetoaa Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleessa ja 6 artiklan 3 kappaleen d kohdassa annettuihin menettelyllisiin takeisiin.

148. Yhteisöjen tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan[24] "perusoikeudet ovat — — erottamaton osa yleisiä oikeusperiaatteita, joiden noudattamista yhteisöjen tuomioistuin valvoo — — .[25] Tässä suhteessa yhteisöjen tuomioistuin tukeutuu jäsenvaltioiden yhteiseen valtiosääntöperinteeseen ja kansainvälisiin ihmisoikeuksia koskeviin asiakirjoihin, joiden syntyyn jäsenvaltiot ovat vaikuttaneet tai joihin ne ovat liittyneet. Tältä osin yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi — — on erityisen tärkeä".[26]

24 — Ks. asia C-7/98, Krombach, tuomio 28.3.2000 (Kok. 2000, s. I-1935, 25 ja 26 kohta).

25 — Ks. esim. lausunto 2/94, 28.3.1996 (Kok. 1996, s. I-1759, 33 kohta).

26 — Ks. esim. asia 222/84, Johnston, tuomio 15.5.1986 (Kok. 1986, s. 1651, Kok. Ep. VIII, s. 621, 18 kohta). Nämä periaatteet on lisäksi sisällytetty EU 6 artiklan 2 kohtaan. EU 46 artiklan d alakohdan mukaan yhteisöjen tuomioistuin valvoo tämän määräyksen soveltamista toimielinten toiminnan osalta edellyttäen, että sillä on tuomiovalta Euroopan yhteisöjen perustamissopimusten ja Euroopan unionista tehdyn sopimuksen mukaisesti. Ks. myös asia C-274/99 P, Connolly v. komissio, tuomio 6.3.2001 (Kok. 2001, s. I-1611, 38 kohta).

149. Yhteisöjen tuomioistuin on näin ollen katsonut, että yhteisön oikeuden yleistä periaatetta, jonka mukaan jokaisella on oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja joka pohjautuu Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksesta ilmeneviin perusoikeuksiin, ja erityisesti oikeutta kohtuullisen ajan kuluessa käytävään oikeudenkäyntiin, sovelletaan myös niihin oikeudenkäynteihin, joiden kohteena on komission päätös siitä, että yritykselle määrätään sakkoa kilpailusääntöjen rikkomisesta. [27]

150. Valittajan väitteestä, jonka mukaan tällainen oikeudenkäynti on Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa tarkoitetuin tavoin "rikosoikeudellinen", riittää, kun todetaan, että sekä Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen mukainen oikeus oikeuskäyntiin kohtuullisen ajan kuluessa että myös oikeus nimetä todistajia ja kuulustella tuomioistuimen kutsumia todistajia, joka oikeus on tämän sopimuksen 6 artiklan 3 kappaleen d kohdassa lähtökohtaisesti annettu nimenomaisesti vain rikoksesta syytetyille, koskevat sekä rikosoikeudellisia että siviilioikeudellisia oikeudenkäyntejä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan viimeksi mainittu oikeus on nimittäin ilmaus siviilioikeudellisia oikeuksia ja velvollisuuksia koskeviin oikeusriitoihin Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen mukaan sovellettavasta asianosaisten menettelyllisen yhdenvertaisuuden periaatteesta, ja sitä voidaan näin ollen arvioida myös tämän artiklan mukaisesti. [28] Nyt esillä olevassa asiassa ei siten ole tarpeellista luokitella oikeudenkäyntiä "siviilioikeudelliseksi" tai "rikosoikeudelliseksi" Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa tarkoitetuin tavoin.

151. Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä puolestaan ilmenee, että asianosaisten menettelyllinen yhdenvertaisuus on periaate, jota sovelletaan oikeudenkäynteihin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa. [29]

1. Oikeudenmukainen oikeudenkäynti (asianosaisten menettelyllinen yhdenvertaisuus, todistajien kuulustelu)

152. Valittaja väittää, että sen oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin on loukattu, sellaisena kuin tämä oikeus ilmenee Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleesta ja 6 artiklan 3 kappaleen d kohdasta, ja valittajan mukaan tätä oikeutta on ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyssä oikeudenkäynnissä loukattu pääasiallisesti kahdessa suhteessa eli yhtäältä siltä osin kuin on kysymys komission eri asiakirjojen esittämisestä ja toisaalta todistajien Ortunin, Kutscherin ja Vanderseypenin kuulustelemisen osalta.

27 — Edellä alaviitteessä 23 mainittu asia Baustahlgewebe v. komissio, tuomion 21 kohta; ks. myös yhdistetyt asiat C-174/98 P ja C-189/98 P, Alankomaat ja Van der Wal v. komissio, tuomio 11.1.2000 (Kok. 2000, s. I-1, 17 kohta).

28 — Ks. esim. asia Feldbrugge, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 29.5.1986, A-sarja, nro 99, 44 kohta; asia Albert ja Le Compte, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 10.2.1983, A-sarja, nro 58, 39 kohta ja asia Kostovski, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 20.11.1989, A-sarja, nro 166, 39 kohta.

29 — Ks. asia C-13/99 P, Team v. komissio, tuomio 15.6.2000 (Kok. 2000, s. I-4671, 45 kohta); ks. myös asia C-17/98, Emesa, määräys 4.2.2000 (Kok. 2000, s. I-665).

153. Ensiksi on todettava, että yhteisöjen tuomioistuimella on muutoksenhakuvaiheessa toimivalta tutkia, onko ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa tapahtunut oikeudenkäyntivirheitä, jotka ovat valittajan edun vastaisia, ja sen on varmistettava, että yhteisön oikeuden yleisiä periaatteita ja todistustaakkaa ja asian selvittämistä koskevia menettelysääntöjä on noudatettu. [30]

154. Toiseksi on todettava, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa tarkoitetun oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin käsite edellyttää puolustautumisoikeuksien kunnioittamista ja asianosaisten menettelyllisen yhdenvertaisuuden periaatteen noudattamista sekä kontradiktorisen menettelyn käyttämistä. [31] Tämä tarkoittaa, että rikos- tai siviilioikeudellisessa menettelyssä asianosaisille on annettava mahdollisuus saada tieto ja esittää huomautuksensa kaikista asiakirjoista ja kannanotoista, jotka on esitetty tai annettu tuomioistuimelle tämän ratkaisuun vaikuttamiseksi. [32] Asianosaisten menettelyllistä yhdenvertaisuutta koskevan periaatteen mukaan sillä, miten oikeudenkäyntiä johdetaan, ei saa asettaa ketään asianosaista huonompaan asemaan, ja kaikkien on voitava puolustaa asiaansa tuomioistuimessa edellytyksillä, jotka eivät aseta häntä olennaisesti huonompaan asemaan kuin vastapuolta. [33] On vielä huomautettava, että oikeudenkäynti on otettava huomioon kokonaisuutena ja että menettelyssä mahdollisesti olleet puutteet voidaan korjata antamalla myöhemmin vastaava mahdollisuus puolustautumisoikeuksien käyttämiseen. [34]

155. Nämä seikat huomioon ottaen on tutkittava ensiksi väitettä, jonka mukaan valittajalla ei ole ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa ollut asianmukaista tilaisuutta tarkastella tiettyjä komission esittämiä asiakirjoja.

156. Asiakirjat, jotka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin määräsi esitettäviksi 10.12.1997 antamallaan määräyksellä, olivat valittajan käytettävissä 14.1.1998 lähtien eli yli kaksi kuukautta ennen suullista käsittelyä. Siltä osin kuin valittaja arvostelee sakon määrän vahvistamisessa sovellettuja laskentamenetelmiä koskevan lopullisen kuvauksen myöhäistä esittämistä 19.3.1998, on todettava, ettei aika, joka valittajalla oli vielä ennen suullisen käsittelyn päättymistä käytettävissään näiden menetelmien tutkimiseen ja niitä koskevan käsityksen lausumiseen, ollut kohtuutto-

30 — Edellä alaviitteessä 29 mainittu asia Team v. komissio, tuomion 36 kohta.

31 — Ks. esim. asia Borgers, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 30.10.1991, A-sarja, nro 214-B, 25 kohta; asia Lobo Machado v. Portugali, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 20.2.1996, *Recueil des arrêts et décisions* 1996-I, 31 kohta ja asia Morel v. Ranska, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 6.6.2000, *Recueil des arrêts et décisions* 2000-VI, 27 kohta.

32 — Ks. asia Vermeulen v. Belgia, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 20.2.1996, *Recueil des arrêts et décisions* 1996-I, 33 kohta; ks. myös edellä alaviitteessä 29 mainittu asia Emesa, määräyksen 6 kohta ja siinä mainittu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö.

33 — Ks. esim. asia Nideröst-Huber v. Sveitsi, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 18.2.1997, *Recueil des arrêts et décisions* 1997-I, 23 kohta ja edellä alaviitteessä 31 mainittu asia Morel v. Ranska, tuomion 27 kohta.

34 — Ks. edellä alaviitteessä 28 mainittu asia Feldbrugge, tuomion 44 kohta ja asia Doorson v. Alankomaat, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 26.3.1996, *Recueil des arrêts et décisions* 1996-II, 67 ja 72 kohta.

man lyhyt. Kuten valituksenalaisesta tuomiosta ilmenee [35] ja kuten myös komissio on huomauttanut, valittaja oli jo tammi- ja helmikuussa lausunut kirjallisesti muun muassa sakkojen laskennasta, joten sen on täytynyt tuntea komission tältä osin noudattama menettelytapa ainakin pääpiirteittäin jo ennen 19.3.1998. Myöskään se valittajan lopuksi arvostelema seikka, että komission kokouksen lopullisen pöytäkirjan jäljennös esitettiin 20.3.1998, ei kohtuuttomasti estänyt valittajaa käyttämästä puolustautumismahdollisuuksiaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa ennen suullisen käsittelyn päättymistä, koska pöytäkirjan luonnos oli toimitettu kantajille jo 16.2.1998 [36] ja koska 20.3. ja 27.3. välinen aika oli riittävä ainakin sen tarkastamiseen, oliko pöytäkirja hyväksytty ja saatettu todistusvoimaiseksi sääntöjenmukaisesti, millä valittaja oli perustellut lopullisen pöytäkirjan esittämisen tarpeellisuutta.

157. Näissä olosuhteissa valittajalla oli asianmukainen mahdollisuus tarkastella mainittuja asiakirjoja ja tarpeen vaatiessa esittää huomautuksensa niistä.

158. On lisäksi huomautettava, että työjärjestyksensä 62 artiklan nojalla ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin voi omasta aloitteestaan tai julkisasiamiehen ehdotuksesta taikka asianosaisten pyynnöstä määrätä suullisen käsittelyn aloitettavaksi uudelleen, jos se katsoo, ettei sillä ole riittävästi tietoa asiasta tai että asia olisi ratkaistava sellaisen väitteen perusteella, josta asianosaiset eivät ole lausuneet. [37] Sen enempää asiakirja-aineistosta kuin valittajan väitteistä ei ilmene, että valittaja olisi yrittänyt esittää tällaista pyyntöä. [38]

159. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käyty oikeudenkäynti on edellä esitetyistä syistä näin ollen vastannut Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa tarkoitettua oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä siltä osin kuin on kysymys oikeudesta tutustua asiakirjoihin. Valittajan tätä koskeva väite on näin ollen perusteeton.

160. Seuraavaksi on tarkasteltava todistajien kuulemista ja kuulustelemista ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa.

161. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan asianosaiselle on

35 — Ks. valituksenalaisen tuomion 57 ja 58 kohta.

36 — Ks. valituksenalaisen tuomion 64 kohta.

37 — Ks. vastaavasti yhteisöjen tuomioistuimessa noudatettavan menettelyn osalta edellä alaviitteessä 29 mainittu asia Emesa, määräyksen 18 kohta.

38 — Tältä osin ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö, josta ilmenee, että on asianosaisten tehtävä käyttää menettelyllisiä oikeuksiaan; ks. esim. edellä alaviitteessä 28 mainittu asia Albert ja Le Compte, tuomion 41 kohta; asia Olsson, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 24.3.1988, A-sarja, nro 130, 81 kohta ja edellä alaviitteessä 28 mainittu asia Kostovski, tuomion 42 kohta.

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen ja 6 artiklan 3 kappaleen d kohdan perusteella annettava asianmukainen mahdollisuus kuulustella todistajaa ja tarkastella tämän lausuntoja joko todistajanlausunnon antamisajankohtana tai oikeudenkäynnin myöhemmässä vaiheessa.[39] Valittajan vaatimaa oikeutta saada kuulustella todistajia jo ennen suullista käsittelyä ei näin ollen ole olemassa.

162. Tästä riippumatta on todettava, että se, että komissio on mahdollisesti pystynyt kuulustelemaan omassa palveluksessaan olevia todistajia aikaisemmin kuin kantajat, kuuluu asian luonteeseen, kuten komissio on aiheellisesti huomauttanut, eikä sillä loukata asianosaisten menettelyllisen yhdenvertaisuuden periaatetta edellyttäen, että valittajalla on ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyn oikeudenkäynnin aikana kaiken kaikkiaan ollut riittävä mahdollisuus tarkastella kyseisiä todistajanlausuntoja.[40]

163. Lisäksi on todettava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 68 artiklan 2 kohdan mukaan todistajat kutsutaan kuultaviksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen määräyksellä, jossa mainitaan muun muassa seikat, joista todistajia kuullaan. Tämä määräys, jonka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on antanut Kutscherin, Ortunin ja Vanderseypenin osalta 23.3.1998,[41] on edellä mainitun työjärjestyksen määräyksen mukaan annettava tiedoksi asianosaisille, joten näillä on jo ennen suullista käsittelyä pääpiirteittäin tiedossa, mistä kysymyksistä todistajia kuullaan.

164. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 68 artiklan 4 kohdan mukaan asianosaisten edustajat voivat lisäksi presidentin suostumuksella tehdä todistajille kysymyksiä. Tämä mahdollisuus koskee yhtäläisesti kaikkia asianosaisia.

165. Valittaja ei ole väittänyt, että se olisi esittänyt tätä koskevan pyynnön tai että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi evännyt siltä mahdollisuuden esittää kysymyksiä todistajille tai olisi antanut sille tämän mahdollisuuden epäedullisemmilla ehdoilla kuin komissiolle. Todistajien kuulemiseen liittyvään menettelyllisten oikeuksien loukkaamiseen voidaan kuitenkin vedota vain, jos asianosainen on yrittänyt käyttää näitä oikeuksia mutta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole sallinut sitä.[42]

166. Siltä osin kuin valittaja väittää, että vaikka sillä on lähtökohtaisesti ollut mah-

39 — Ks. esim. edellä alaviitteessä 28 mainittu asia Kostovski, tuomion 41 kohta.

40 — Tältä osin ks. mitä on todettu edellä 154 kohdassa.

41 — Ks. valituksenalaisen tuomion 67 kohta.

42 — Ks. edellä alaviitteessä 38 mainittu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö.

dollisuus esittää huomautuksensa todistajien lausunnoista, tämä mahdollisuus ei kuitenkaan ole ollut asianmukainen, on lisäksi viitattava siihen, mitä on todettu edellä 158 kohdassa.

167. Valittajan väite, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyssä oikeudenkäynnissä on loukattu Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa tarkoitettua oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, on näissä olosuhteissa perusteeton myös siltä osin kuin se koskee todistajien kuulustelemista. *Ensimmäisen* valitusperusteen tämä osa, jonka mukaan valittajalta on ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyssä oikeudenkäynnissä evätty oikeus Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa asetettujen periaatteiden mukaiseen oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, on näin kokonaisuudessaan hylättävä perusteettomana.

2. Oikeudenkäynnin kesto

168. Koska valittajan väitteet, jotka koskevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyn oikeudenkäynnin kestoa, vastaavat olennaisilta osiltaan valittaja Thyssen Stahl AG:n asiassa C-194/99 P esittämiä väitteitä, viittaan viimeksi mainitussa asiassa tänään esittämäni ratkaisuehdotuksen 238 kohtaan ja sitä seuraaviin kohtiin niiden syiden osalta, joiden perusteella tämä valitusperuste on tältä osin hylättävä *perusteettomana*. Nämä syyt pätevät samalla tavoin nyt esillä olevassa asiassa.

169. Valittajan arvostelusta, joka koskee kahden tuomarin toimikauden päättymistä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyn oikeudenkäynnin aikana, on todettava, että kuten Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on todennut asiassa Deumeland antamassaan tuomiossa, "tuomioistuimen puheenjohtajan vaihtuminen on luonnollinen osa tuomioistuimen tavanomaista elämää", joten tuomioistuimeen ei voida tältä osin kohdistaa arvostelua.[43]

170. Myös se *ensimmäisen* valitusperusteen osa, jossa valittaja väittää oikeudenkäynnin kestäneen liian kauan, on näin ollen hylättävä *perusteettomana*.

171. *Ensimmäinen* valitusperuste, joka perustuu Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleeseen ja 6 artiklan 3 kappaleen d kohtaan, on näin ollen kokonaisuudessaan hylättävä *perusteettomana*.

43 — Asia Deumeland, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 29.5.1986, A-sarja, nro 00, 81 kohta ja sitä seuraavat kohdat. Jaoston kokoonpanon yhteensoveltuvuudesta yhteisön oikeuden kanssa ks. asiassa C-182/99 P, Salzgitter v. komissio, tänään esittämäni ratkaisuehdotuksen 23 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

IV Ratkaisuehdotus

172. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että yhteisöjen tuomioistuin ratkaisee asian seuraavasti:

— valitus hylätään ja

— valittaja velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.